

986

206.4

G-15

1894

206. 4

6-15

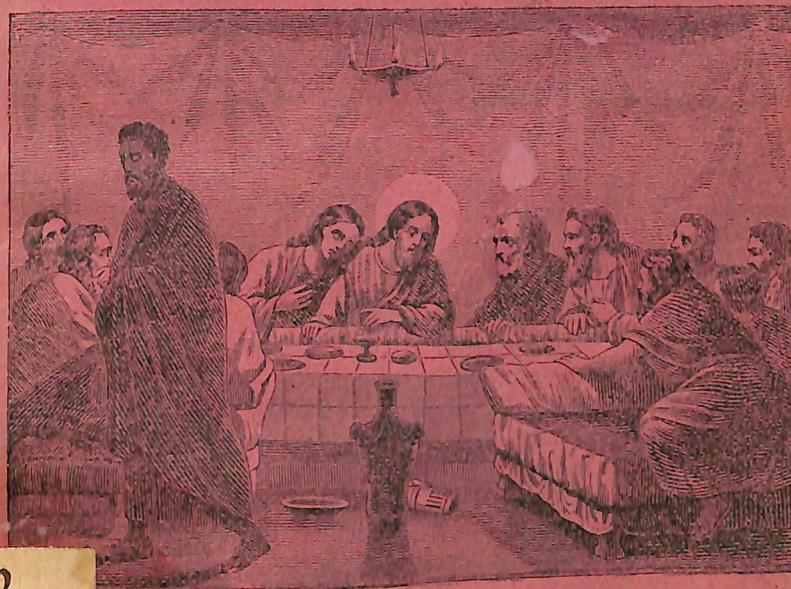
ԷՄԻՆԵՆԻԷ. ԲԱՆ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ԶԵՐԶԵՐԵՆՔԻ

ՇԱԲԱԹԸ

(ժողովրդական ընթերցանութեան համար)

ՎԵՑ ՊԱՏԿԵՐՈՎ.

220

03-ՆԱ

Թ. Ի. Ֆ. Լ. Ի. Ս.

Տպարան Մ. Շարաձեի | Тип. М. Шарадзе
1894

2001

6

11448

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 25-го Января 1894 г.

ԱԴ

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՀԱՖԱԹԸ

Առաջուց գիտենալու քան.

Ձատիկ է: Հրէայի համար՝ ամօթ, թուք ու մուր. քրիստոնեայի համար՝ սէր, խնդում ու ցընծում: Բայց էժան չէ նստել մեզ՝ քրիստոնեաներիս էդ ուրախութիւնը, որ էսօր լցուած է մեր սիրտն ու հոգին, որ էսօր խաղում է մեր երեսներին: Դրա համար արիւն է թափուել, 33 տարուայ կեանք է մատաղ էլել: Բայց ի՞նչ արիւն, ի՞նչ կեանք: Սովորական մարդ, հասարակ մահկանացու չէ՝ որ թափել է մեզ համար իր արիւնը և զոհել է իր կեանքը: Թագաւոր է մեզ համար մեռնողը. թագաւոր՝ ո՛չ թէ մի երկրի, այլ բոլոր աշխարհի. ծովերի ու ցամաքների: Թագաւոր թագաւորներին. երկնաւոր, անմահ թագաւոր է մեզ համար մեռնողը: Աստուած, մարդացած Աստուածն է մեր փոխանակ մեռնողը: Ահա թէ՛ ի՞նչ զնով է ձեռք բերուած մեր էսօրուայ ուրախութիւնը: Բայց թէ ինչո՞ւ մեռաւ, ինչպէս մեռաւ նա,—էդ պէտք է գիտենայ ամէն մարդ, որ Նրա անուանով քրիստոնեայ է կոչւում, պէտք է գիտենայ ամէն մարդ, որի գլխումը կայ խելք և խելքումը՝ դատողութիւն:

Ամենքս գիտենք, որ էս օրերում Քրիստոս յա-
րութիւն է առել, այսինքն՝ մեռած տեղից կեն-
դանացել դուրս է եկել գերեզմանից: Իսկ գերեզ-
մանից առաջ նա խաչի վրայ էր, և խաչից առաջ՝
Հեթանոս զինուորների ձեռքին: Բայց էս էլ պէտք
է գիտենանք, որ Քրիստոս չարչարուեց էն մեղ-
քերի համար, որ ինքը չէր արել. խաչուեց էն խա-
չափայտի վրայ, որ իրպէս անմեղների համար չէր
պատրաստուած, թաղուեց էն գերեզմանում, որ
իր համար չէր փորուած:

«Հապա ո՛ւմ մեղքերի համար մեռաւ Նա»,
կը հարցնէք: Նա մեռաւ մեր մեղքերի համար:
Մեր ո՛ր մեղքերի համար: Մեր էն մեղքերի հա-
մար, որ մերն են էն պատճառով որ՝ թէպէտ մենք
ինքներս չենք արել, բայց որովհետեւ արել են մեր
պապերը, մեր նախնիքը, առաջին մարդիկ—Ադամն
ու Եւան,—նշանակում է՝ մենք ենք արել: Ինչ-
պէս թէ ուրիշների արած մեղքը մեր մեղքն է:
Ահա էսպէս: Թէպէտ մեր նախնիքն են արել, և
ո՛չ թէ մենք, բայց՝ որովհետեւ մեղքը անելով՝ նը-
րանք անմեղ, անարատ վիճակից մեղանշական,
արատաւոր դարձան. էդ պատճառով նրանց որ-
դիքն ու թոռներն էլ ծնուեցան էլի էն ախտով
վարակուած, այսինքն՝ դարձան ընդունակ նոյնպէս
մեղք գործելու: Եւ էդպէս, մեղքը դառնալով նը-
րանց լեւորներէի ժառանգութիւնը՝ ամենքս էլ
դարձանք մեղանշական:

Բայց թնչ մեղք էին գործել մեր նախամայրն
ու նախահայրը: Անհնազանդութիւն: Անհնազան-

դութիւն ո՛չ թէ մարդու հրամանին, այլ՝ Աստծո՛ւ
հրամանին: Անհնազանդութիւն ո՛չ թէ մի ծանր
հրաման կատարելու մէջ՝ ո՛չ թէ սարեր շուր տա-
լու ու ծովեր ցամաքեցնելու մէջ. այլ՝ արգելու-
ածը չանելու: «Էս ամբողջ դրախտի, էս անմահա-
կան տեղի բոլոր ծառերն ու իրանց աննման պը-
տուղները ձեզ փեշքաշ, ձեզ անուշ. կերէք, ինչ-
քան կամենաք, ձեզ հա՛լալ. ձեզ համար են տնկել
իմ աստուածալին ձեռքերը: Միայն՝ թէ ինձ կը
սիրէք, էս մէկ ծառի պտղին ձեռք չտաք, էնպէս
համարեցէք թէ էս ծառն էստեղ չկայ»: Անհնա-
զանդութիւն էս ամենաթեթեւ ու ամենաքաղցր
հրամանի դէմ: Մարդ ու կին ոտքի տակ տուին
իրանց Ատեղծողի հրամանը, արգելուած պտղի
հետ՝ տեսան իրանց անհնազանդութեան դառը
պտղի համը և դուրս վռնդուեցան դրախտից, էն
անմահական տեղից: Էն օրուանից մեղքը բուն
դրեց մարդուս սրտումը: Առաջին ծնողներից ո՛վ
աշխարհք էկաւ, նրանց մեղքի մէջը խրուեց:

Գլորուեց էդպէս մօտ հինգ հազար տա-
րի: Եւ հինգ հազար տարուայ մէջ ամէն ծը-
նուող Ադամ ու Եւայի մեղքի մէջ ծնուեց:
Բայց դա մէկ վերջ պէտք է ունենար, թէ չէ:
Աստուած աշխարհն ու մարդուն նրա համար չը
ստեղծեց՝ որ ամենքն էլ ծնուեն էն մեղքի մէջ,
որ իրանք չեն արել, ու մեռնեն էնպիսի մահով,
որ յաւիտենական պէտք է ըլնէր: Մի մարդով մեղ-
քը մտաւ աշխարհ. մի մարդով էլ պէտք է վերա-
նար աշխարհից: Առաջին Ադամը բերեց էդ պա-

տիժը մարդկային ազգի գլխին. երկրորդ Ադամը՝ Քրիստոս ազատեց նրան էդ պատժից: Քրիստոս իր մահովը ոտքի տակ տուեց առաջին մահը. քեզ, ինձ և մեզպէս բոլոր մարդկանց ազատեց Ադամ-Եւայի մեղքից, նրանց հաշտեցրեց իրանց Ստեղծողի հետ:

Բայց ո՞վ հասկացաւ Նրա արած լաւութիւնը: Ո՛չ ոք: Գո՛նէ ո՛ւմ մօտ էկաւ, ո՛ւմը ուզեց հասկացնել, նրանք չհասկացան: Մենք պէտք է գիտենանք, որ Աստծու ընտրած ժողովուրդը հայն ու վրացին չէր, ռուսն ու ֆռանցուզը չէր, թուրքն ու պարսիկը չէր: Աստծու ընտրած ու աչքի լսի պէս սիրած ազգը հրէաներն էին, Աբրահամի, Իսահակի ու Յակոբի սերունդներն էին:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

Յիւրան եկն, և իւրքն զնա ո՛չ
ընկալան(Յովհ. Ա.):

Ամբողջ երեք տարի, դեռ մի քիչ էլ աւելի, Յիսուս Քրիստոս քարոզում էր հրէաներին: Նազաթէթ քաղաքը, որտեղ Նա անց էր կացրել իր մանկութեան ու ջահելութեան օրերը, կասկածոտ աչքով էր նայում Նրա վրայ. չէր հաւատում որ Քրիստոս Աստծու Որդին է, որ Նա Աստուած է: Ինքը Քրիստոս էր ասում. «Մարգարէն իր երկրումը պատիւ չունի»: Իրանից առաջ էկած 16 մարգարէներն էլ, իր ասածի պէս, պատիւ չունեցան իրանց երկրումը: Եդ պատճառով, մկրտութիւնից յետոյ, Նա թողեց Նազարէթը, ուրիշ տեղ հեռացաւ:

Հրէաների երկրում, հիւսիսից դէպի հարաւ, ձգուած է մի սիրուն լիճ, որին ասում են Գեննեսարէթայ լիճ կամ Տիբերական ծով: Եդ ծովի ուղիղ հիւսիսային ափում շինուած էր մի հոյակապ ու գեղեցկանիստ քաղաք՝ Կափառնայում անունով: Եդ քաղաքը հիմա աւերակ է: Ին ահագին աւերակները, որոնց մէջ երևում են մեծ մեծ քարեր,

սլատեր, առաջուայ շինութիւնների քարէ սիւներէ կտորտանք,--ցոյց են տալիս որ էդ քաղաքը մի ժամանակ շատ ընդարձակ քաղաք է ելել: Կափառնայումը մի շատ յարմարաւոր կենդրոն, լաւ առուտուրի տեղ էր հրէաների ու հեթանոսների համար:

Էդ քաղաքը Քրիստոս հրէաների միւս քաղաքներից աւելի սիրեց և իր բնակութիւնը էնտեղ հաստատեց: Նա էնքան էր սիրում էդ քաղաքը, որ նրա մասին խօսելիս՝ աւետարանիչներն ասում են՝ «Ի՛ր քաղաքը»: Աշխարհների ու ծովերի տիրոջը, երկնքի ու երկրի Ստեղծողին հարկաւորուեց իր ստեղծած աշխարհների մէջ մի փոքրիկ անկիւն, մի փոքրիկ սենեակ վարձել իր համար, իր քարոզութիւնների, իր կրթական սերմերը մարդկանց սրտերի մէջ ցանելու համար:

Կուզէս իմանալ թէ Քրիստոս ինչպէս էր անց կացնում իր օրը: Նա ողջ ցերեկը քարոզում էր իր տանն ու դռանը լցուած ժողովրդի բազմութեանը. երեկոյին բժշկում էր իր մօտ բերած հիւանդներին. իսկ գիշերը սարի գլուխը բարձրացած՝ աղօթքի էր կանգնում. և շատ անգամ էլ առաւօտեան արշալոյսը նրան աղօթելիս էր վրայ հասնում: Ո՞ւմ համար էր աղօթում արդեօք: Մենք որ աղօթում ենք, մեզ համար, մեր որդոյ, մեր ազգի, մեր եկեղեցու համար, «վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի» ենք աղօթում, իրան Յիսուսին ենք աղօթում: Յիսուս ո՞ւմ համար էր աղօթում: Նա էլ մեզ համար էր աղօթում, մեր

ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԻԿ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԵՓԵԹՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Տ. Տ. ՄԿՐՏԻԶ Ա.

ՄԲԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷ

ՀՐԱՄԱՆՈՎ:

Այր մի ի հարուածս, եւ գիտէ համբերել ցաւոց. — նա զմեզս մեր բառնայ՝ եւ վասն մեր չարչարի:

Եսայի Մարգարէ:

Շնորհագարդ Տ. Էմմանուէլ քահանայ
Նազարեանց.

Թիֆլիս.

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՐ,

Վեհափառ Հայրիկի հրամանաւ Ձեր Հայրութեան կը վերադարձնեմ ահա՛ Ձեր «Չարչարանքի Շաքաթը» անուն երկասիրութիւնը, զոր ամբողջովին կարդաց Վեհ. Հայրիկն եւ շատ գոհ մնաց նորա քովանդակութենէն, լեզուի մաքրութենէն եւ ուղղութենէն: Ստորագրած եւ հրամայած է որ տպագրութեան տաք: Յարմար կը դատէ որ յետ տպագրութեան՝ Չարչարանաց վերջին շաքթուն հրապարակ հանէք զայն:

Հասուցանելով զայս յարգելի Հօրդ, մնամ
Ձեզ միշտ խոնարհ որդի Խորէն Խրիմեան.

1893 ղեկտ. 22

Ի Ա. Էջմիածին.

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԾԻՔ

«Յիստուս Բրիստոսի Մկրտութիւն» մասին.

Ա.

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՏԻ ԷՄԲԵՆՈՒԷԼ

նորընծայ քահանայ.

Ծնորհաւորելով Ձեր քահանայական պատուական աստիճանն եւ ըստ վայելումն մտնելով յայտնեմ գոհունակութիւնս որպէս նուիրանացոյ համար, նոյնպէս եւ առաւել եւս «Յիստուս Բրիստոսի Մկրտութիւնը» պարզ ժողովրդի լեզուով եւ զեղեցիկ բացատրութեամբ նկարագրութեանդ համար: Ծջմարտութեամբ ասեմ, շատ հաւանեցի եւ քանիցս ախորժանօք կարդացիկը ցանկայի, որ մեր թղորդ պրոցական ուսանողներն եւ ամէն չայ մարդ կարդար, եւ լաւ ծանօթանար Աւետարանին:

Ձեզ բարեկամ

Մեսրովբ Արքեպիսկոպոս.

21 մայիսի 1893
Համախի.

Բ.

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՍՈՒՍ ԲՐԻՍՏՈՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Ժողովրդական ընթերցանութեան համար)

ՍԱՐԿԱՒԱԳ Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ.

Թիֆլիս, 1892 թ., տպ. Շարաձէ, գինն է 8 կոպէկ:

Ժողովրդի հետ պէտք է խօսել ժողովրդի լեզուով: Սա այն միակ ճանապարհն է, որով հնար է ժողովրդի մեծամասնութիւնը, հազարգլխեան ամբողջ մասնակից անել գիտութեան եւ բարոյախօսութեան այն մեծ բարիքներին, որ, զարգացման տարբեր աստիճանների շնորհիւ, վայելում է միայն փոքրամասնութիւնը, մինչդեռ նա սեփականութիւն է, անհրաժեշտ պիտոյք է ժողովրդի մարդուն, բուն ժողովրդին: Այսօր դժուարամտոյց գիտութիւններն անգամ՝ բնագիտութիւն, աստղաբաշխութիւն, հոգեբանութիւն ժողովրդականացնում են գիտնական մարդիկ (Տենդալ, Հելմհոլց, Ֆլամմարիոն, Մանտեկացցա), բայց ո՞րքան աւելի մեծ կարիք կայ բարոյախօսութեան բարձրագոյն ուսմունքները հանրութեանը մասնակից անելու: 2^է որ դա այն զօրեղ լծակներից մինն է, որոնք պիտի բարձրացնեն լքեալի սիրտը, վերականգնեն նորա հոգւոյ արիութիւնը, ամրապնդեն նորա՝ իշնորհս կեղծ յաւաճադիմութեան քայքայման դիմող բարոյական կա-

պերը, վերականգնեն նորա սրբութիւնները, զօրացընեն նորա հաւատը, այն հաւատը, առանց որոյ չկայ փրկութիւն, հաւատը՝ դէպի բարին, ազնիւը, վսեմը, առաքինին: Ցասն և իններորդ դարը շատ առիթ ունի գանգատելու, որ հաւատի ամուր պարիսպները ձեղքոտուել են և վտանգ են սպառնում փուլ գալու:

Մեր առջևը դրուած է մի փոքրիկ գրքոյկ, որ ժողովուրդին յատուկ պարզ ու անշուք բարբառով ուղղակի ժողովուրդի սրտին է դիմում, բացատրելով նորան քրիստոնէութեան ամենասիրուն և վեհագոյն խորհրդներից մէկը, այն, որով Աստուածամարդը Իւր առաջին քայլը դրեց Իւր գործունէութեան ասպարէզի վրայով, այն, որով մաքդացեալ Աստուածը հէնց առաջին քայլում խոնարհութեան և համեստութեան — մարդկային ալժանեաց երկու ամենամեծ հիմաքարերի — օրինակը տուաւ, խոնարհելով Իւր գլուխը հողեղէն մարդոյ առջև, որ նա վրան ջուր ածէ ու մկրտէ: Այդ համեստութիւնն ու խոնարհութիւնը նորա ամբողջ էութիւնն էր, այդ հեղութեան օրինակով էլ կնքեց նա Իւր վերջին օրերը, Իւր աշակերտների ոտները լուանալով:

Աւետարանի գոհարները ժողովուրդի սրտի և ուղեղի մէջ հալեցնելու այդ փորձը նոր չէ մեր մէջ. դժուար ամենամեծ ջատագով հայերիս Հայրիկն է, որ միշտ և հանապաղ այդ արեւ է կենդանի խօսքով և գրով: Երջանիկ միտք է յղացել Յովհաննէս սարկաւազը այդ լուսաւոր շաւիղով ընթանալ: Ամենագողարիկ, բանաստեղծական պարզ բարբառով, նա բաց է անում բանուորի, խանութպանի, արհեստաւորի, մշակի, բեռնակրի առջև Մեծ Գրքի մի սիրուն երեսը և անոյշ

խօսքերով պատմելով նորան այդ սրբազան անցքի ֆաբուլան, նա վերացական չոր ու ցամաք ձևի փոխարէն բանեցնում է գործնական — իրականը: Նա մի փոքրիկ գաղափար է տալիս պատմական այդ շրջանի հրէական կեանքի մասին, աշխարհագրական և բնագիտական դիտողութիւններ է անում Յորդանան գետի և Մեռեալ ծովի նկատմամբ, կենդանի ներկայացնում է մեր առջև Յովհաննէս Մկրտչին և նորա կոչումը:

Այնուհետև նկարագրելով բուն անցքը, նա բացատրում է և բուն խորհուրդը, խոնարհութեան գաղափարը:

Ահա այսպիսի մի գրքոյկի պէտք ունի ամէն մի հայ քրիստոնեայ, որ տակաւին համոզուած է թէ հաւատը այն ամուր հիմաքարն է, որի վրայ շինուում են բարի ու առաքինի գործերի մեծ ու փոքր շէնքերը:

Յ. Լ.

«ԱՐՁԱԳԱՆՔ» 1892 թ. № 146.

ԷՍ ԳՐՈՒԱԾՔԻՍ ԿԱՐԴԱՅՈՂՆԵՐԻՆ.

Սիրելի կարդացող,

«Յիսուս Զրիստոսի Մկրտութիւնը» անունով մի գրքոյկ տպեցի. չգիտեմ՝ լաւը ի՞մ գրածն էր, թէ դու էիր, որ կարճ ժամանակում հազարաւորը ծախուեց: Ամէն տեղ, ո՛ւր որ գնաց իմ փոքրիկ գրուածքը, ամէն տեղ, ո՛ւր որ նա քարոզեց մեր Տիրոջ մկրտութեան խորհուրդը, գրկաբաց ընդունուեց: Մի՞թէ, յիւրաւի, նա էնքան լաւն էր: Չեմ կարծում: Ինձ թւում է թէ գրքոյկիս կարդացողները, գովասանքներ գրելով նրա մասին, ո՛չ թէ նրա իսկական արժանաւորութիւնն են գին դրել, այլ գրողին են ուզեցել սիրտ տալ, խրախուսել, որ աւելի լաւերը գրի: Ուղիղ է թէ սխալ իմ կարծիքը, — չգիտեմ: Բայց ես էնքան ոգևորուեցայ, որ սկսեցի մի նոր բան էլ գրել:

Կարելի է, դու ուզում ես իմանալ թէ՛ ինչ մտածեցի ես, որ էս անգամ Չարչարանքի Շաքալծն ընտրեցի: Ասեմ քեզ:

Ամենքիս յայտնի է որ մենք հոգևորականներս ժողովրդին եկեղեցում տեսնում ենք միայն մեծ-պատին: Ուրիշ օրեր, մանաւանդ լուր օրերը, արձակման «Հայր մեր»-ն ասելուց յետոյ, ամաչում էլ ենք շուր գալ և «Օրհնեալք եղերուք»-ն ասել, քանի որ գիտենք՝ ետևներս մարդ չկայ կանգնած: Միայն մեծ-պատին է, որ հայ մարդը, յիշելով որ ինքը բրիստոնեայ է, օրերը՝ ապաշխարութեան օրեր. յիշելով որ էս փուլ աշխար-

հում մեղք ու վարձք կայ, էն երանական աշխարհում քննութիւն ու դատաստան կայ, — տնից դուրս գնալիս սատանին թքում է, Աստուծո անունը տալիս և բըռնում է եկեղեցու ճանապարհը: Մտնում է Աստուծո տաճարը: Ա՛խ, ի՛նչպէս խամացել է. չգիտե՛՛ որտեղ կանգնի, ի՛նչպէս կանգնի, ի՛նչ անի ու ի՛նչ չանի, որ չորս կողմի կանգնողներից չամաչի: Լաւ միտքը չէ գալիս թէ՛ երբ պետք է ծունր դնի, երբ երեսը խաչակրնքի: Երկու օրից յետոյ էդ ամէն բանում վարժուում է, և սկսում է ուշքը՝ գարձնել եկեղեցում կարդացող ու երգող բաների վրայ: Մի խօսքով՝ էլի «Հին հաւատը» միտքն է գալիս ու ամէն բան կարգի ընկնում:

Եւ ի՛նչ քրիստոնեայ կ'ըլնի էն Հայն, որ մեծ-պատին էլ եկեղեցի չգնայ: Կարելի՛ է, մի՞թէ, որ քրիստոնեայ մարդը տալին գոնէ մի քանի շաբաթ, մի քանի օր չմոռանայ էս անցաւոր, խաբուսիկ աշխարհը ու մի քիչ չմտածի էն անանց, իսկական աշխարհի մասին, որ յաւիտենական ժամանակներից ստեղծող Աստուծո ւրախ պատրաստել է մարդու համար: Առաքեալն ասում է. «Եթէ յոյսներս միայն էս հողեղէն աշխարհի վրայ ունենք դրած, և ո՛չ թէ էն հոգեղէն աշխարհի վրայ, անասուններից էլ վատթար ողորմելի ենք: Եւ, ճշմարիտ, մարդս ստեղծուած է ո՛չ թէ էս աշխարհը վայելելու, այլ՝ Աստուծո վայելելու համար: Ի՛նչպէս իր բնիկ երկրից դուրս գնացած մարդը պանդուխտ է ասւում, էնպէս էլ մենք ամենքս էս աշխարհում պանդուխտ ենք, — որովհետեւ ամենքիս բնիկ երկիրը՝ հայրենիքը երկինքն է, քանի որ ամենքիս Հայրն էլ երկրնքումն է:

1004
53261

Այո՛, գոնէ տարին մի քանի օր եկեղեցին մոռացնել է տալիս մեզ էս աշխարհը, որի վրայ մենք պանդխտացած ենք, և մեր հոգին թաւաւորում է դէպի մեր հայրենիքը՝ դէպի երկինքն ու երկնքի Ստեղծողը։ Ապրե՛ն մեր անմահ սուրբ հայրապետները, օրհնուի՛ նրանց սուրբ յիշատակը, որ էսպէս սիրուն զարգարել են եկեղեցին հոգեւոր երգերով ու հոգեւորող արարողութիւններով։

Մեծ-պատի ապաշխարութեան օրերում համարեա՛ ամէն հայ-քրիստոնեայ պարտականութիւն է համարում եկեղեցի գնալ, ժամ-պատարագ տեսնել, քարոզ լսել, մոլար ճանապարհից յետ գալ, մեղքերը խոստովանել և իր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի կենդանի ու կենդանարար Մարմինը, Արիւնը, Հոգին ու Աստուածութիւնը իր մէջ ընդունելով՝ ճաշակուել, էս աշխարհի մեղքի փուշը կոտրել՝ էն աշխարհի վարձքի պսակը ստանալու համար։

Շատ բան է լսում մեր ժողովուրդը մեծ-պատի քարոզներից, խօսք չկայ. բոլորն էլ լաւ, խելացի ու հոգեշահ մտքեր։ Բայց մի շատ հարկաւոր բան համարեա՛ ամէն քարոզչի կողմից մոռացութեան է տուած։ Ի՛նչն է էդ շատ հարկաւոր բանը. — մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի երկրաւոր կեանքի վերջին օրերը՝ նրա չարաբանքը, դատապարտութիւնը, մահը և յարութիւնը. մի՛ խօսքով՝ 2արչարանքի շաբաթը։

Է՛ն, ինչին որ մենք մեծ-պատի ենք ասում, եօթը շաբաթ կամ յիսուն օր չէ, ինչպէս սովոր ենք ասել. դրանից պակաս է։ Մեծ-պատի իսկապէս բառասուն օրուայ պատ է. էդ պատճառով էլ մեր եկեղեցական

գրքերում նա Քառասնորդական պահք է ասում։ Մեծ-պատի սկսում է Բուն-բարեկենդանից յետոյ առաջին չորեքշաբթին և, Ծաղկազարգ կիրակի օրը հասնելով քառասուններորդ օրին՝ վերջանում է։ Էդ բառասուն օրն է միայն ապաշխարութեան օր. նրանից յետոյ է՛լ ապաշխարութեան ժամերգութիւն չէ լինում, ս. սեղանի վարագոյրն էլ բացում է ու բաց մընում։ Աերջին, եօթներորդ շաբաթը՝ է՛լ մեծ-պատի չէ վերաբերում. այլ Յիսուս Քրիստոսի գլխովն անց կացած, նրա անօրինական օրերն են, որոնց սովորաբար ասում ենք 2արչարանքի շաբաթ։ Էդ շաբաթապատն էլ սահմանուած է ի պատիւ Յիսուսի տնօրինական օրերի. և թէ՛ նաւակառիքը ու թէ՛ ճրագալոյցը յատուկ է՛դ շաբաթ օրուայ համար են սահմանուած։ Մի՛ խօսքով՝ ինչպէս որ Զատիկը ապաշխարութեան օրերի զարդն է, էնպէս էլ 2արչարանքի շաբաթը Մեծ-պատի թագն ու պսակն է։

Ճշմարիտ է, 2արչարանքի շաբաթուայ մասին դու շատ բան հասկացած կ'ըլնես ս. Աւետարանի մարգարտաշար խօսքերից, Շարականի ոսկետող երգերից և եկեղեցու հոգեպարար արարողութիւններից. բայց էդ բոլոր լսածներդ ու միւս տեսածներդ գծուար թէ բեղ համար ենքան պարզ ըլնեն, որ կարիք չունենաս աւելին լսելու։

2արչարանքի շաբաթը մի գեղեցիկ պատկեր է, բայց վրան քող գցած։ Ամէն մարդ չէ տեսնում նրա գեղեցկութիւնը։ Պէտք է բարձրացնել՝ վրայի բոլը, պէտք է լոյս սփռել վրան, որ պատկերը իր բոլոր

մասներով դրոշմուի ամէն նախնի սրտումը, տպուի ամէն տեսնողի հոգումը:

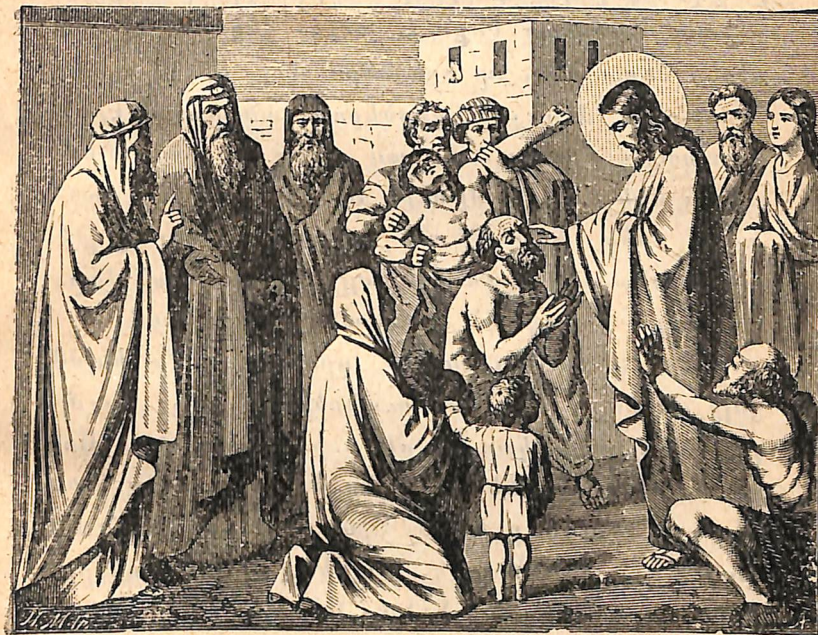
Յոյս ունեմ, որ էս փոքրիկ գրուածքը էդ կողմից մի թեթեւ ծառայութիւն կ'անի քեզ:

Ի. ք. Նազարեանց:

փրկութեան, մեզ սանձաւոր գերութիւնից փրկելու համար: Նա Իր Հօրն էր աղօթում, որ օրհնի ու յաջողեցնի Իր սկսած սուրբ գործը:

Ի՞նչպիսի հիւանդութիւններ էր բժշկում: Ամէն տեսաւ.—կոյրերին աչք էր տալիս, կաղերին՝ ոտք, մնջերին՝ լեզու, խլերին՝ ականջ. դիւահարներին դիւահան էր անում, անդամալոյծներին բժշկում էր, բորոտներին սրբում, մեռելներին յարութիւն էր տալիս: Եւ էդ բոլոր բժշկութիւնները Նա անում էր ոչ թէ մեր բժիշկների պէս՝ դեղերով, այլ՝ Իր մէկ աստուածային խօսքով կամ ձեռքը հիւանդի վրայ դնելով:

Ի՞նչ էր քարոզում Նա:—Նա քարոզում էր՝

հաւատ դէպի Ինքը, յոյս՝ դէպի յաւիտենական կեանքը և սէր՝ դէպի ամենքը:

Նա քարոզում էր մարդասիրութիւն և դրանով՝ աստուածսիրութիւն: Նա աշխատում էր հասկացնել որ մարդարէնների բոլոր գրուածքները և Աստծու տուած օրէնքները պարունակուած են մարդ և Աստուած սիրելու մէջ: «Ամբողջ Աստուածաշունչ Սուրբ Գրքի միտքը, ասում էր, էդ երկու կէտի մէջ է ամփոփուած»: Եւ շատ պարզ է: Ո՛վ մարդասէր չէ, նա չի կարող աստուածասէր ըլնել: Ինչո՞ւ. — որովհետեւ, եթէ մարդուն, որ տեսնում ենք ու չենք սիրում, Աստծուն, որ չենք տեսնում, ինչպէս կարող ենք սիրել: Մարդասիրութեան օրինակը Աստուած Ինքն է տուել մեզ: Նա էնքան սիրեց մեզ, — մեզ, որ երեսներս շուր էինք տուել Նրանից ու մեր չար գործերով անարգում էինք Նրա սուրբ անունը, — էնքան սիրեց մեզ, ասում եմ, որ Իր մէկ հատիկ, միածին Որդին ուղարկեց աշխարհ մեր փրկութեան համար, էն էլ ո՛չ թէ աստուածավայել փառքով, այլ՝ մի հասարակ մարդու պէս, մարդկային նուաստ կերպարանքով:

Իսկ մենք ինչ արինք դրա փոխարէն, ինչով ցոյց տուինք մեր աստուածսիրութիւնը: Ո՛չ մի բանով. դրա հակառակ՝ մենք խաչեցինք Նրա Որդուն. մենք սպանեցինք մեր Փրկչին: Դուք կ'ասէք. «Մենք չենք խաչել Յիսուսին. հրէաներն են խաչել»: Եդ մի և նոյն է. թէ մենք, թէ հրէաները. երկուսս էլ ստեղծուած ենք Աստծու անունը փառաւորելու համար, երկուսս էլ մարդ ենք: Բաւա-

կան է որ՝ մարդը խաչել է Աստծուն, արարածը սպանել է Արարչին. իսկ հայ էր խաչողը, թէ հրէայ, — էդ մի և նոյն է: Հրէաները խաչեցին, ո՛չ թէ հայերը՝ էն պատճառով, որ Նա հրէաների մէջ երեցաւ, ո՛չ թէ հայերիս մէջ: Մեր մէջը երևար Քրիստոս, մեր մէջը ապրէր, մեր՝ հոգևորականներիս արարքները երեսներովս տար, — մենք կը խաչէինք Նրան:

Ինչ թւում է թէ՛ էդ կողմից հրէաները մեղանից լաւ են: Ի՞նչպէս. — էնպէս, որ հրէաները չը ճանաչելով Նրան՝ խաչեցին. իսկ մենք, ճանաչելով, Աստուած դաւանելով ու Նրա անունը մեզ վրայ կրելով՝ խաչում ենք Նրան: Հրէաները մի անգամ խաչեցին Նրան, մենք ամէն օր ենք խաչում: Մեղքն ու մոլութիւնները էնպէս խորն են բուն դրել մեր մէջը, որ օր չի անցնի, որ մեր որ և է արարմունքով չանպատուենք Քրիստոսի անունը: Մեր ամէն մի չար գործը մի նոր մեխ է, որ մենք ցցում ենք Նրա սուրբ ձեռքերին ու ոտքերին: Մեր ամէն մի կիրքը, մեր ամէն մի ցած սրտուղեղիքը, որի ձեռք բերելու համար չենք քաշում ամէն տեսակ անխիղճ ու անամօթ չարութիւն անելուց՝ մէկի տունը քանդելուց, միւսի անունը կոտորելուց, երրորդի վիզը կտրելուց, — մեր էդ ամէն կիրքը, ասում եմ, մի նոր փշէ պսակ է, որ դնում ենք Նրա աստուածային գլխի վրայ: Հապա ամէն անգամ Նրա պատուական մարմինն ու արիւնը անարժանութեամբ ճաշակելիս՝ միթէ նորից չենք խաչում Նրան:

Բայց պատճառն թնչ էր որ հրէաները խաչեցին Նրան: Ի՞նչ էր արել Նա՝ որ ամէն տեսակ սրտեր հնարեցին Նրա մասին, յանցանքն թնչ էր: «Յանցանքների քաւողը» ի՞նչ մեղք, ի՞նչ յանցանք պէտք է ունենար: Ո՛չինչ: Յիսուս ամէն անարգանք կրեց, ամէն անպատուութիւն ստացաւ միայն էն պատճառով, որ ճշմարտութիւնը խօսեց, ճշմարտութիւնը պաշտպանեց, ճշմարտութիւնը բարձրացրեց: Եւ ճշմարտութեան առաջին մարտիրոսը, առաջին նահատակը Ինքն էլաւ: Բայց թնչպէս պաշտպանեց ու բարձրացրեց ճշմարտութիւնը:— Աշխարհի հրապարակի վրայ, դատաւորների ու թագաւորների առաջը, ժողովրդի բոլոր դասակարգերի՝ դիմացը: Նա չխնայեց ո՛չ դպրին (ուսումնականին), ո՛չ փարիսեցուն, ո՛չ քահանային, ո՛չ ժողովրդին: Ամենքի պարսաւելի, կեղտոտ արարմունքները երեսներովը տուեց: Մէկ էդպիսի մարդու՝ մեր ժամանակում քանի՞ օր գլուխն ուսերի վրայ կը թողնէին: Բայց Քրիստոս ամբողջ երեք տարի քարոզեց ճշմարտութիւնը, որի համար Ինքը աշխարհ էր եկել: Չէ՞ որ Ինքն էր՝ անձուկ «ճանապարհը», մարմնացած «ճշմարտութիւնը» և երանական «կեանքը», — մի խօսքով «Աստուած ճշմարիտ, Աստուծոյ ճշմարտէ»:

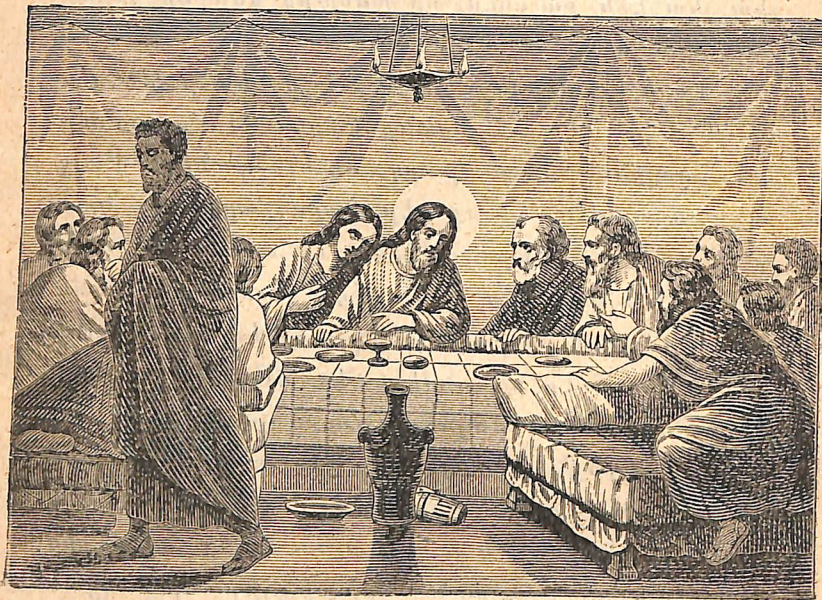
Մեզանում ճշմարտութիւնը միշտ ոտքի տակ է ընկած. ոչ ոք չէ համարձակում բարձրացնել նրան: Եւ, եթէ պատահում է, մէկը սիրտ է անում բարձրացնել նրան, իսկոյն գլուխն առնում կորչում է: Ասած է. «Դրուստ խօսողը մի ձի պէտք

է ունենայ, ասի ու փախչի»: Բայց Քրիստոս չէ թէ ճշմարտութիւնն ասելուց չէր փախնում հեռանում, այլ նրանք էին իսկոյն փախչում կորչում, որոնց վրայ թափւում էր Նրա ճշմարտութեան կրակն ու կաթակը: Շատ անգամ գալիս էլ էին Նրան բռնելու. բայց երբ տեսնում էին որ Նա կանգնած է ինչպէս մի անսասան ժայռ, որ կուրծքը դէմ է տուել կատաղի ալիքներին, երբ տեսնում էին որ Նրա խօսքերի ու խորհուրդների մէջ ճշմարտութիւն է թագաւորում, գլխները կախ՝ յետ յետ էին քաշւում, որ ամօթից գետինը չմըտնեն Նրա աչքի առաջը:

Բայց սա մի վերջ պէտք է ունենար թէ չէ. մինչև երբ պէտք է նրանք եղբան թուք ու մուր կուլ տային: Պէտք էր ազատուել Նրանից: Բայց թնչպէս անէին: Ո՛չ ոք չէր կարող տրանջալ Նրա դէմ, որ Նա ճշմարտութիւնն էր ասում խօսում: Ո՞վ կը համարձակէր ասել թէ՝ «ճշմարիտն ինչու էս ասում, սո՛ւտն ասա»: Երբ որ էդ չէր կարելի անել, մնում էր որ անմեղի մէջը մի մեղք գտնէին, մի բանում Նրան մեղաւոր դուրս բերէին, իրանց անօրէն գործին մի օրինաւոր ձև տային: Գալլի ու զառան առակը լաւ օրինակ է մեզ համար:— Մի անմեղ, անարատ գառն է ըննում՝ մի աղբիւրից ջուր խմելիս: Յանկարծ աղբիւրի գլխին մի քաղցած գալլ է լոյս ընկնում և գառնուկին տեսնելով ու նրան լափել ուղեւով՝ բայց նրանում ո՛չ մի յանցանք չգտնելով, «Երբ դու, ասում է, էդտեղ, ներքեւ խմում ես, էստեղ, վերեւ իմ խմելու ջուրը

պղտորւում է: Քրիստոս էլ՝ «Գառն Աստուծոյ»
ընկել էր գալլերի ձեռքը, և պէտք է մատաղ գնար
հրէաների քահանայապետների չար նախանձին:

Նրանք Յիսուսին առաջ տարան իրանց սա-
նէտրին կոչուած բարձրագոյն դատարանը, որտեղ
եօթանասուն ծերեր դատաստան էին նստում, յե-
տոյ իրանց Աննա սւ Կալիափա դատաւորների մօտ,
որոնցից առաջինը երկրորդի աներն էր: Սրանք ոչ
թէ Մովսէսի օրէնքովն էին ընտրուած, այլ հռո-
մայեցիներից էին կարգուած*): Բայց որովհետեւ

դրանք ոչ լանցանք գտան Քրիստոսի մէջ, ոչ էլ
մահուան վճիռ տալու իրաւունք ունէին, էդ պատ-
ճառով, երբ 12 առաքեալների մէջ գտնուեց մէկը,

*) Սրանք երբեմն միասին էին կատարում քահա-

գտնուեց մի Յուդա, որ փողի սիրուցը, էն էլ ինչ,
30 արծաթի, այսինքն՝ 25 ռուբլի 50 կոպէկի սի-
րուցը, գիշերուալ մթութեան մէջ ցոյց տուեց
թշնամիներին Յիսուսի տեղը, Համբուրելով Յիսու-
սին՝ մատնեց անմեղ Գառն գալլերի ձեռքը, — նրանք
էլ իրանց դատաստանով Նրան մահապարտ դուրս
բերելով՝ մատներին փաթաթեցին մի քանի՝ դէսից
դէսից հաւաքած հնարած խօսք, և Յիսուսի ձեռ-
քերը, հրաշագործ ու արարչագործ ձեռքերը կա-
պած՝ առաւօտը վաղ տարան Հռոմայեցոց դատա-
ւորի սենեակը:

Պէտք է գիտենաս, սիրելիս, որ էդ ժամա-
նայապետական պաշտօնը, ինչպէս Յովհաննէս Մկրտչի

նակները հրէաների ձեռքից խլուած էր իրանց թագաւորութիւնը և նրանց երկրի—Պաղեստինէի վրայ տիրում էին կռապաշտ հռոմայեցիները: Եւ որովհետեւ հռոմայեցոց երկիրը — Իտալիան շատ հեռու էր Պաղեստինէից, եղ պատճառով նրանց կայսրները մի թագաւոր էին նշանակում եղ երկրի վրայ՝ նրան կառավարելու համար: Բացի դրանից՝ կայսրի կողմից նշանակուած էր մի կուսակալ կամ դատաւոր, որ սովորաբար բնակում էր Պաղեստինէի Կեսարիա քաղաքում:

Հրէաները սաստիկ ատում էին հռոմայեցիներին և միշտ ատամըները կրճտեցնում էին՝ նրանց լուծը իրանց վրայից թօթափելու, դէն գցելու համար: Յիսուսի օրերում հռոմայեցոց կայսրն էր Տիբերիոսը, որ հրէաների վրայ թագաւոր էր նշանակել Մեծ Հերովդէսի*) որդի Հերովդէս Անթիպա-

քարողութեան առաջին տարումը, և երբեմն առանձին, այսինքն՝ մի տարի մէկը, միւս տարի՝ միւսը: Էս տարին մինչև իրանց զատկի տօնը քահանայապետը Վալիափան էր. իսկ հետեւեալ տարին, Յիսուսի մահից յետոյ՝ եղաւ Աննան:

*) Դա է՛ն Հերովդէսն էր, որ՝ կարծելով թէ Քրիստոս էլ իրպէս մարմնաւոր կերպով պէտք է թագաւորութիւն անի, կամեցաւ նրան սպանել տալ: Եւ դեռ Քրիստոս 15 ամսական երեխայ էր, երբ էղ բաւարարող Բեթլէհէմ քաղաքի չորս կողմը գտնուած 84 գիւղից 1462 անմեղ երեխայ կոտորել տուեց իրանց մայրերի գրկում, մտածելով որ կարելի է մանուկ Յի-

սին, իսկ դատաւոր էր ուղարկել Փրկչի 26 թուին դատաւորների մէջ վեցերորդին, որի անունն էր Պիղատոս:

Պատէքի կամ զատկի տօնին, երբ Երուսաղէմ քաղաքում երկու միլիոն մարդ էր հաւաքւում, երկիւղ կար՝ չըլնի թէ հրէաները կայսրի իշխանութիւնից ազատուելու փորձը փորձէին, ապստամբուէին: Էս պատճառով, Ժողովրդի մէջ խաղաղութիւն ու կարգ պահպանելու համար՝ հռոմայեցի դատաւորը, իր զօրքի մի մասը հետն առած՝ գնում էր Երուսաղէմ և իջնում Մեծ Հերովդէսի փառաւոր պալատում:

սումն էլ նրանց մէջը գտնուի ու սպանուի: Խեղճ երեխաների անշունչ մարմինները, ինչպէս կարկտի ջարդած նռան ծաղկներ, ծածկել էին գետինը:

ՊԻՂԱՏՈՍ

Ապեալ ի յատենի երկրորդ Ադամ
վասն առաջինն Ադամայ պարտեացն
թողութեան, համբերելով վասն զմեզ
կեցուցանել:

Շարակոն:

Ի՞նչ մարդ էր Պիղատոսը:

Դա մի հռոմայեցի էր, որ իր լաւութիւնովն
էր թէ խորամանկութիւնովը՝ հասել էր դատաւո-
րական բարձր պաշտօնին: Բայց բանը բարձր պաշ-
տօնների հասնելը չէ: Բանն էն է, որ մարդս իրան
յանձնուած պաշտօնի զօրութիւնը լաւ հասկանայ,
չափի իր ուժերը, և էնպէս ընդունի մի պաշտօն:
Եդ էլ դեռ բաւական չէ: Նա պէտք է ազնիւ ու
անկողմնապահ ըլնի, իմ ու քո, բարեկամ ու օտար
չպէտք է հարցնի: Նրա առաջը հայն ու վրացին,
թուրքն ու քրիստոնէն մէկ պէտք է ըլնի: Նա իր
ազգի օգուտը իր օգուտից բարձր պէտք է համա-
րի: Մի խօսքով իր անունն ու պատիւը իր տեղը
պահելու համար, իր վրէն մի բիծ, մի կեղտ չը-
կպցնելու համար՝ նա աւելի լաւ պէտք է համա-
րի հրաժարուել, հեռանալ իր պաշտօնից, — ինչքան
էլ փափուկ, ինչքան էլ բարձր ըլնի էդ պաշտօնը, —
քան թէ իր խղճմտանքի հակառակ մի բան անի:

Էս բոլոր ասածներս պէտք է աչքի առաջ ու-
նենայ ամէն բարձր պաշտօն ստացող մարդ, մա-
նաւանդ ուրիշների վրայ իշխելու, ուրիշներին կա-
ռավարելու ծանր պաշտօնը յանձն առնող մարդը:
Հասկա ի՞նչ ասենք էն մարդուն, որ դատաւորա-
կան սուրբ պաշտօնն է յանձն առնում: Ո՛չ բարե-
կամի սէրը, ոչ թշնամու ատելութիւնը, ո՛չ կա-
շառքի մեծութիւնը, ոչ պաշտօնից զրկուելու եր-
կիւղը, — ոչինչ բան չպէտք է ծռի նրան արդա-
րութեան ճանապարհից:

Գանք հիմա մեր հռոմայեցի կռապաշտ դա-
տաւորին: — Երբ Պիղատոսը Տիբերիոս կայսրի հրա-
մանով Հռոմ քաղաքից դուրս եկաւ Հրէաստան
գնալու, անկասկած, մտքովն էլ չէր կարող անց-
կացնել որ իր էդ նոր պաշտօնը պէտք է յայտնի
անի իր անունը ո՛չ թէ մենակ Հռոմի ու Երուսա-
ղէմի մէջ, այլ և էն բոլոր աշխարհների մէջ, որ-
տեղ կարգացում է Յիսուսի սուրբ Աւետարանը,
որտեղ տօնուում է Նրա մահն ու յարութիւնը: Նա
չէր կարող մտքովն անց կացնել, որ իր անելիք շատ
դատերի ու դատաստանների մէջ, իր տալու շատ
վճիռների մէջ պէտք է անի մէկ էնպիսի դատաս-
տան, պէտք է տայ մէկ էնպիսի վճիռ, որ անջըն-
ջելի է մնալու Հռոմի դիւանական գործերի մէջ,
քանի որ կարող է աշխարհումս մնալ Հռոմն ու
հռոմայեցոց տէրութիւնը:

Պիղատոսը չգիտէր որ՝ դուրս գալով կռապաշտ-
ների աշխարհից և մտնելով աստուածապաշտնե-
րի աշխարհը՝ պէտք է ոտք դնէր հրաշքների եր-

կիրը: Նա չգիտէր որ էն օդը, որ պէտք է շնչէր ինքը, լի է մարգարէների որոտացող ձայնով: Ձգիտէր որ մտնում է մէկ էնպիսի երկիր, որի ամէն մի անկիւնը մէկ օր երկրպագելի է դառնալու, և որտեղ իր գոռոզ կայսրները ոտք կոխելիս՝ պէտք է մերկացնեն իրանց գլխները: Ձգիտէր որ մի յիսուն տարուց յետոյ իր հպարտ Հռոմը աշակերտի պէս դասեր պէտք է առնի գալիլիացի ձկնորսներից, և որ իրպէս հռոմայեցիներին գրուելիք առաքելական թղթերը ամէն օր պէտք է կարդացուին քրիստոնեայ աշխարհի բոլոր եկեղեցիներում: Նա չգիտէր որ Հրէաստանը տնքում էր մեծ-մեծ բաների սպասելով՝ որ Իսրայէլը անհամբեր սպասում էր իր Մեսիային, իր Փրկչին, իր յաղթական Թագաւորին, Որ պէտք է նորոգէր Դաւթի Թագաւորութիւնը, պէտք է ոտքի կանգնեցնէր Յակոբի կործանուած տունը, պէտք է բարձրացնէր նրա խորտակուած փառքը: Նա չգիտէր, վերջապէս, որ՝ մտնելով Հրէաստանի սահմանը, մի աստուածային տեսարան, մի հրաշալի ու հրաշքներով լի թատրոն պէտք է բացուէր իր առաջը:

* *

Պիղատոսի մօտ բերել են մի կալանաւոր, ուրին հրէաների նախանձոտ ու անգութ քահանայապետներն ու դատաւորները մահապարտ են ճանաչել, բայց որի անցեալը փոխանակ չար ու անկարգ գործերով դրոշմուած ըլնելու՝ բարեգործութիւններով ու հրաշքներով է զարդարուած: Մարդացած Աստծու տեսքը նրա վրայ չարագործի տը-

պաւորութիւն չէ անում. ընդ հակառակը՝ Նրա երեսից խոնարհութիւն, իմաստութիւն ու սրբութիւն է կաթկաթում: Դատաւորը հէնց սկզբից հակառակ է Մեղադրեալի կողմը: Դեռ հալա գործի հետ չէ ծանօթացել, դեռ նա բանի էութիւնը չգիտէ, բայց մտքումը դնում է Նրան անմեղ դուրս բերել: Մի կողմը ինքն է կանգնած, միւս կողմը՝ քահանայապետներից խրատուած կոյր ժողովուրդը, ահագին ամբոխը. Մեղադրեալը ո՛չ մի պաշտպան չունի: Տեսնենք ինչպէս պէտք է գլուխ դուրս տանի:

Բայց թէ՛ բանում են մեղադրում կալանաւորին: Իր տունը իր ձեռքով քանդող միամիտ ժողովուրդը, իր աչքի լոյսը իր ձեռքով հանող խաբուած ժողովուրդը Նրան էս երեք բանումն է մեղաւոր ճանաչում:—

1) Իբր թէ Յիսուս Իրան հրէաների Թագաւոր է համարում.

2) Իբր թէ չէ թողնում որ հրէաները հարկ տան հռոմայեցոց կայսրին. և

3) Իբր թէ իրանց 46 տարում շինած տաճարը ուզում է քանդել տալ ու երեք օրում շինել:

Ո՛վ որ ծանօթ է էլել Յիսուսի երեսուն տարուայ կեանքին,—Նրա ծնուած օրից մինչև Յովհաննէսից մկրտուելու օրը,—և ո՛վ որ յետոյ, վերջին երեք տարուայ մէջ տեսել է Նրա արած բոժըղկութիւններն ու հրաշքները, լսել է Նրա քարոզութիւնները,—պարզ կարող է հասկանալ որ էդ երեք մեղադրանքներն էլ անմեղին զօրով մեղա-

որդ գուրս բերելու համար շատ անյաջող կերպով
հնարած ստեր են: Յիսուսին Նրա արած ուրիշ ա-
մէն մի գործի, ամէն մի խօսքի համար էլ էին մե-
ղադրում հրէաների ուսումնականներն ու փարի-
սեցիները: Բայց քանի որ ամէն էգպիսի ժամանակ
Նա իր իմաստուն պատասխաններով պապանձեցնում
էր էդ անխիղճ հակառակորդներին, որոնք զուր
էին գլուխ կոտրում էս՝ հոգիների արևի վրայ
բծեր տեսնելու համար,—էդ պատճառով բերան
չէին բերում առաջուայ մանր-մունր մեղադրանք-
ներն ու բամբասանքները:

Տեսնենք հիմա թէ ինչ ստեր են փչում նրանք
դատաւորի առաջը՝ իրանց կաշառած սուտ վկանե-
րի բերանով:

Առաջին մեղադրանքը իբր թէ Յիսուս իրան
հրէաների թագաւոր է անուանում — ջրում ու
ջնջում է Յիսուսի ամենապարզ կեանքով, որի մէջ
ոչ միայն թագաւորելու ոչինչ ցանկութիւն չնկա-
տուեց ամբողջ երեք տարուայ մէջ, այլ և մի սո-
վորական հպարտութեան նշոյլ անգամ չերևեցաւ:
Որ Յիսուս մարմնաւոր կերպով հրէաների վրայ թա-
գաւորելը իր մտքովն անգամ չէր անցկացրել, — էդ
պարզ երևում է իր ասած խօսքերից թէ՛ «Աղուէս-
ներն էլ գետնափոր բներ ունեն, երկնքի թռչուն-
ներն էլ ծառերի կատարին՝ բներ. բայց մարդու
որդի Յիսուսը էնքան տեղ էլ չունի, որ գոնէ կա-
րողանայ իր գլուխը դնել հանգստանալ»: Եւ մի թէ
ինքը Պիղատոսը կը խաբուէր էդ ստախօսութիւնից,
քանի որ նրանց լաւ էր ճանաչում: Նրան շատ լաւ

յայտնի էր որ իրանք հրէաները՝ հռոմայեցոց իշ-
խանութիւնից ազատուելու համար, մեծ ուրա-
խութեամբ կ'ընդունէին մէկ էնպիսի խռովարար
մարդու, որ իրան հրէաների թագաւոր համարելով
իրանց է թե ու թիկունք դառնում:

Երկրորդ մեղադրանքը — իբր թէ Յիսուս խառնը-
ւում է հրէաների քաղաքական գործերի մէջ և չէ
թողնում որ նրանք հարկ տան կայսրին — էնքան
հնարովի է, որ դատաւորին հարկաւոր էլ չէր
գրա մասին հարցով փորձ անել Մեղադրեալին, քա-
նի որ իրան լաւ յայտնի էր որ ամէն իւրայեւացի
որ առաջ ցանկանում էր ազատուել օտարին հարկ
տալուց և նրա իշխանութիւնը ճանաչելուց: Մի
բան միայն ճշմարիտ է. էդ էն է, որ երբ փարի-
սեցիների աշակերտները մէկ անգամ ուզում էին
Յիսուսին խօսքով բռնել, հարցին Նրան թէ՛ «Պէտք
է որ կայսրին հարկ տանք թէ ոչ», — Նա հարկի
դահեկանը (փողը) ուզելով և նրա մի երեսի վրայ
փորագրուած պատկերը և միւս երեսի վրայ գրուած
գիրը ցոյց տալով՝ պատասխանել էր. «Եթէ գիտէք
որ էս պատկերն ու էս գիրը կայսրինն են, ու-
րեմն, գնացէք — կայսրինը կայսրին տուէք, Աստը-
ծունը՝ Աստծուն»: Նա, ուրեմն, ոչ թէ չէ արգե-
լում, այլ և հրամայում է՝ կայսրին պատկանած հար-
կը կայսրին տալ:

Երրորդ մեղադրանքը — Յիսուսի ասածը
Երուսաղէմի տաճարի մասին թէ՛ «Քանդեցէք էդ
տաճարը, և ես երեք օրում նորը կը շինեմ» — մի
երկու բերնանի սուր էր, որ էս կողմն էլ էր կտրում,

էն կողմն էլ. ուղիղ էլ էր, սուտ էլ էր: Դա մի կողմից մեղադրանք էր, միւս կողմից մեղադրանք չէր: Մեղադրանք չէր, որովհետեւ Ինքը Յիսուս, երբ վերջին անգամ մաքրեց Նրուսաղէմի տաճարը, Աստծու տունը ամէն տեսակ քաներով առուտուր անողներէ, դուրս քշելով նրանց, ասել էր ամենքի առաջ էդ խօսքերը: Բայց ուսումնականներն ու փարիսեցիները շատ լաւ էին հասկանում, որ էդ խօսքերը Յիսուս Իր մարմնի մսեղէն տաճարի մասին էր ասում: Նրանք շատ լաւ էին հասկանում որ տաճարի քանդելը—Իր մարմնաւոր աւերմունքը, Իր մահն էր նշանակում. իսկ երեք օրում նորը շինելը—Իր՝ երրորդ օրը յարութիւն առնելը: Մեղադրանք էր, որովհետեւ Նա քարից ու փայտից շինած տաճարի մասին չէր ասել, բայց այդ բոլորին նրանց էդ վերջինն էր ձեռնտու:

Պիղատոսը մտածելով չըլնի թէ՛ էս Կալանաւորը ուղիղ որ և է կերպով կարող է վնասակար ըլնել Հռոմի կայսրութեանը, և կամենալով Իրանից պարզը իմանալ, հարցնում է Յիսուսին. «Ուղիղ, դու հրէաների թագաւորն ես»:

Յիսուս պատասխանում է.

«Այ ողորմելի, երկնքի ու երկրի Ստեղծողին դու մի փոքրիկ ազգի թագաւորութիւն ես տալիս. ծովերի ու ցամաքների Տիրոջը հրէաների թագաւոր ես անուանում: Աչքերդ լաւ բաց արա. քո առաջը կանգնած է Նա, «Որին երկինքը չէ բաւականանում իր մէջը տեղաւորելու». քո առաջը կանգնած է Նա, «Որի համար երկինքը աթոռ է,

երկիրը՝ ոտքի պատուանդան». քո առաջը կանգնած է Նա, «Որի երեսի շլացուցիչ փայլից Սերովբէ ու Քերովբէ հրեշտակապետները թւերով երեսնէրը ծածկում են»: Քո առաջը կանգնած է դատաւորների դատաւորը, թագաւորների թագաւորը, աստուածների Աստուածը, «Որի թագաւորութեանը ոչ սկիզբն է էլած, ոչ էլ վերջը կ'ըլնի»:

«Դ՛հա, ո՞վ ժամանակաւոր դատաւոր, որ հոգով ու մարմնով կ'պած ես էս նիւթական, էս հողեղէն, էս ժամանակաւոր աշխարհին, որ միայն մի փոշու հատիկ է իմ ստեղծած անսահման ու անչափելի տիեզերքի մէջ. դ՛հա, որ երկրաւոր փարթամութիւնները, ժամանակաւոր զուարճութիւններն ու անցաւոր վայելչութիւնները վերջնական երանութիւն ես համարում. դ՛հա, որ ոչինչ հասկացողութիւն չունես էն յաւիտենական երանութեան վրայ, «Որ աչքը չէ տեսել, ականջը չէ լսել, և մարդուս մըտքովն անգամ չէ անց կացել»,—դու խեչպէս կարող ես հասկանալ իմ թագաւորութիւնը:

«Էս պատճառով ես քեզ պարզն եմ ասում.— Իմ թագաւորութիւնը էս աշխարհից չէ: Եթէ էս աշխարհից ըլնէր իմ թագաւորութիւնը, իմ միլիոնաւոր հպատակները կը թողնէին որ ես բռնուէի և քո առաջը բերուէի: Ուրեմն, եթէ ես էս բոլորիս քո առաջը կանգնած եմ իբրեւ կալանաւոր, էդ նրանից է, որ իմ թագաւորութիւնը էս աշխարհից չէ, աշխարհային թագաւորութիւն չէ. Իմ թագաւորութիւնը սրտերի ու հոգիների թագաւորութիւն է, յաւիտենական թագաւորութիւնը:

Յիսուսի էդ խօսքը մի մեծ ու նշանաւոր պատասխան էր Պիղատոսի համար։ Դրանով մի կողմից ոչնչանում էր էն ահն ու երկիւղը, որ ունէր գաւաւորը Մեղադրեալի մասին, իբր թէ նա որ և է կողմից կարող է վնասակար ըլնել կայսրին. միւս կողմից շարժւում է նրա հետաքրքրութիւնը իմանալու թէ՛ ինչ թագաւորութիւն պէտք է ըլնէր Յիսուսի ասած թագաւորութիւնը, որ էս աշխարհից չէ։ Էս պատճառով նա մի անգամ էլ հարցրեց. «Եթէ եպպէս է, ուրեմն, դու մասնաւորապէս հրէաների թագաւոր էլ որ չըլնես, գոնէ ընդհանրապէս թագաւոր ես»։ Յիսուս պատասխանում է. «Դու ես ասում թէ թագաւոր եմ։ Բայց ես հէնց դրա համար եմ աշխարհ էկել, որ ճշմարտութիւնը պաշտպանեմ։ Ամէն մարդ, ով ճշմարտութիւն է սիրում, լսում է իմ ձայնին»։

Ով կարող է չգարմանալ Յիսուսի էս բացարձակ պատասխանի վրայ։ Նա թագաւոր է, որովհետեւ Ինքն է ասում էդպէս։ Բայց մենք պէտք է լաւ հասկանանք թէ նա ինչպէս է հասել էդ թագաւորութեանը։ Դրա համար է՛ս հարցնենք մեզ թէ՛ ինչ է առհասարակ թագաւորութիւնը։

Թագաւորութիւնը անպատճառ երկրների տէր ըլնելը չէ։ Թագաւորութիւնը էն մեծ արժանաւորութիւնն է, որին մարդս կարող է հասնել ուրիշ հազարաւոր մարդկանց մէջ։ Թագաւորութիւնը մի կամքի՝ հազարաւոր կամքի վրայ իշխելն է։ Եդպէս թագաւորութիւն անելու համար ո՛չ գահ է հարկաւոր, ո՛չ գանձ, ո՛չ երկիր, ո՛չ զօրք։

Կան խելքի ու մտքի թագաւորներ, որոնց թագաւորութիւնը շարունակւում է դեռ իրանց մահից յետոյ էլ։ Խելքի ու մտքի թագաւորները իրանց իշխանութիւնը տարածում են գերեզմանի խորքից. իրանք մեռած, փոշիացած են, բայց իրանց քարոզած մտքերը թագաւորում են աշխարհում, և միլիոնաւոր մարդիկ իրանց լոժար կամքով հպատակ են գրւում նրանց թագաւորութեանը։ Եդպիսի թագաւորների ո՛չ փառքն է յափշտակւում, ոչ իշխանութիւնը։ Իսկ Յիսուս թագաւորեց ո՛չ թէ մեռակ մարդկանց խելքի ու մտքի վրայ, այլ և նրանց սրտերի՝ վրայ։ Սրանից աւելի ի՛նչ մեծ թագաւորութիւն կարող է ըլնել։ Ով որ Յիսուսի ձայնը լսում է, իր ամբողջ կեանքը նրան է հպատակեցնում, նրան է հնազանդում և իր սրտի ծունրն է խոնարհեցնում նրա առաջը։

Յիսուս՝ «Իմաստութիւն, Բան և Որդին» նշանակուած էր գահի համար. և էդ գահը բարձրանալու համար՝ նա յաւիտենականութիւնից իջնելով գէպի ժամանակաւորը, ծնուեց ինչպէս մարդ և մարդկանց մէջ շրջեց։ Նրա գահը՝ երկնքումը Հօր աջ կողմն էր, երկրումը—Գողգոթայի գլխին տնկուած քառաթեւ խաչը։ Նա կատարեց ամենամեծ «ճշմարտութիւնը»—անձնուիրութիւնը, նուիրելով Իր հօտին Իր անձը։

Պիղատոսը տեսնելով որ Յիսուսի ասած թագաւորութիւնը ոչինչ կապ չունի Հռոմի թագաւորութեան հետ, արդէն նրան անմեղ է ճանաչում։ Իսկ քահանայապետներն ու ծերերը, վախենալով

չընի թէ Կալանաւորը իրանց ձեռքից ընկնի, իրանց առաջն են ուզում առաջ տանել, ասելով. «Գրգուռւմ խելքահան է անում ժողովուրդներին, քարոզում է ամբողջ Հրէաստանում՝ Գալիլիայից սկսած մինչև Եստեղ»։ Իրանց մեղադրանքի էդ վերջին մասը մի ամենաչար նենգութիւն էր, որ նրանք գործ դրին Կալանաւորը ձեռքից չթողնելու համար։

Գալիլիան Պաղեստինէի չորս գլխաւոր մասերից մէկն էր և գտնուում էր Հերովդէս թագաւորի իշխանութեան տակ։ Եւ թէպէտ Յիսուս ու իր առաքեալները գալիլիացիք էին, բայց գալիլիացիք յայտնի էին առհասարակ իբրև ամենաանհանգիստ մարդիկ։ Եւ երբ դատաւորը հարցրեց ու իմացաւ որ Յիսուս գալիլիացի է, գլխից հեռացրեց, ուղարկեց նրան Հերովդէսի մօտ։ Եդպէս անելով՝ նա երկու օգուտ ունէր աչքի առաջ. առաջինը՝ որ կ'ազատուէր էդ անախորժ գործից, որի տակից շատ բան պէտք է դուրս գար և դիպած կ'ըլնէր հրէաների իշխանների, քահանաների ու փարիսեցիների քէֆին։ Երկրորդ՝ մի հին հաշիւ կը վերջացնէր Հերովդէսի հետ։

Ահա թէ ինչ էր էդ հաշիւը։

Յայտնի է, որ Յովհաննէս Մկրտիչը Պաղեստինէյի էն մասիցն էր, որ կոչւում էր Հրէաստան, ու գտնուում էր Պիղատոսի իշխանութեան տակ։ Հերովդէսը իրաւունք չունէր նրան մահուան դատաւարտելու. բայց իր աղջկան տուած իր թագաւորական խօսքը գետին չգցելու համար՝ կտրե-

էր տուել Յովհաննէսի գլուխը, որ իր իշխանութիւնից դուրս բան էր*)։ Եդ պատճառով էդ ժամանակից մօտ երկու տարի Պիղատոսն ու Հերովդէսը սառել էին իրարից, էլ բարեկամ չէին։ Եւ հէնց առանց դրան էլ ինչ բարեկամութիւն կարող էր ըլնել մի հրէայ թագաւորի ու մի հռոմայեցի դատաւորի մէջ, որոնցից ամէն մէկը մի և նոյն երկրում հրամայող է կարգուած։ Հերովդէսը թէպէտ Պիղատոսի իրաւունքի տակ է, բայց թագաւոր է. Պիղատոսը թէպէտ դատաւոր, բայց երկրի իշխող կայսրի աչքն է։ Յիսուսին Հերովդէսի մօտ ուղարկելու միւս օգուտն էլ էն էր, որ էդ թագաւորի հետ կը նորոգէր իր բարեկամութիւնը։

*) Դրա ոխը սրտումը պահելով՝ երբ մէկ անգամ մի բանի գալիլիացիներ գնացին Երուսաղէմ և տաճարումը զոհ էին մատուցանում, Պիղատոսը կոտորել տուեց նրանց հէնց տաճարի մէջ և նրանց արիւնը խառնեց իրանց զոհերի արեան հետ։

ՀԵՐՈՎԴԵՍ

Աբհամարհեաց զնա և Հերովդէ՝
Հանդերձ իւրօք զօրականօքն և
այսն արարեալ էարկ զնովաւ Հան-
դերձս սպիտակս, և ետ տանել անդ-
րէն առ Պիղատոս.

Առետարան.

Էս Հերովդէսը՝ երեխաների դահիճ, մանկաս-
պան Հերովդէսի որդին էր։ Նա մանկասպան, սա
մարդասպան։ Նա անկարգ. սա անառակ։ Հօր ա-
նունը տարածուել է հազարաւոր մանուկներ կո-
տորելովը. որդու անունը տարածուել է իր եղբօրն
ու մեծ մարգարէին սպանել տալովը։ Թագաւոր ա-
նունը անարժան էս մարդը սիրահարուել էր իր
եղբայր Փիլիպպոսի կին Հերովդիադայի վրայ, էս
պատճառով իր եղբօրը սպանել տուեց և խղճի ու
մովսիսական օրէնքի հակառակ՝ եղբօր կինը իրան
կին առաւ։ Վերջին և մեծ մարգարէ Յովհաննէս
Մկրտիչը՝ նրա թագաւորական մեծութիւնը մի կող-
մը դրած՝ Աստուածաշունչը ձեռքին բռնած՝ էլ
լափ չմնաց, որ երեսովը չտար, իր հարազատ կնոջ
անունն ու պատիւը գետնի հետ հաւասարեցնելը
յիշեցնելով, հարազատ, թագաւոր եղբօր արեան

մէջ իր ձեռքը թաթախելը միտքը բերել տալով՝
էլ խօսք չմնաց, որ չասէր, էլ թուք ու մուր
չմնաց, որ չտար երեսովը։ Հերովդէսը, որին ասում
էին էլի Հերովդէս Անթիպաս, մեծ մարգարէի յան-
դիմանութիւնները չլսելու համար՝ նրան բանտ
նստեցրեց։ Յետոյ էլ անգգոյշ կերպով մի լիմար
խօսք բերնից դուրս թողնելու պատճառով՝ դահիճ
ուղարկեց բանտը և կտրել տուեց էն սուրբ մոր-
դու գլուխը, որ պատրաստում էր Տիրոջ ճանա-
պարհը։

Զատկի տօնն էր, Յիսուսի կեանքի վերջին
գատիկը։ Էդ փուլ Հերովդէսը գտնուում էր Երու-
սաղէմում։ Նրա մօտ էին էդ ժամանակ գալիլի-
ացի նշանաւոր մարդիկ՝ անկարգ Հերովդիադան, նրա
աղջիկ՝ Թագաւորական հրաւէրքում պար էկող Սա-
լոմէն և երուսաղէմացի ամենանշանաւոր մարդիկ։

Երբ Յիսուսին բերին Հերովդէսի մօտ, նա շատ
ուրախացաւ։ Նրա ուրախութեան պատճառը մէկ
էն էր, որ Պիղատոսը դրանով պատուել էր իրան
ու բարձրացրել ժողովրդի աչքում. մէկ էլ էն՝ որ
նա վաղուց ցանկանում էր տեսնել Յիսուսին։ Բայց
նա ցանկանում էր տեսնել ո՛չ թէ էնպէս, ինչպէս
փափագում էր տեսնել Նրան կարճիկ Զաքէոսը,
ինչպէս տեսնում էր բարեգործ և արդար Նիկողի-
մոսը, — ալլ էնպէս, դատարկ հետաքրքրութիւնից։
Հերովդէսը շատ բան էր լսել Յիսուսի մասին, և
հիմա, իր ամէն ցած, անասնական ցանկութիւննե-
րով կշտացած՝ յոյս ունէր որ Յիսուսից մի հրաշք
տեսնելով, կարող էր մի քանի լոպէ զուարճանալ։

Անարգ արարած: Նա կարծում էր թէ Յիսուս մի ձեռնածու, մի փոկուսնիկ է, որ իր և իր պալատականների առաջը մի քանի աչքակապուծիւն անելով՝ սրտանց ծիծաղելու պատճառ կը դառնայ: Տեսնելով Յիսուսին՝ Հերովդէսը առաջարկեց նրան էնպիսի դատարկ ու անվայել բաներ, որ միայն անկարգ ու լիբբ մարդկանց քէֆը կարող էր բերել: Եւ շատ լաւ է արել աւետարանիչը, որ էդ անվայել առաջարկներից ոչ մէկը չէ յիշել: Դրանով, իհարկէ, նա չէ կամեցել կեղտոտել Աւետարանի սուրբ երեսները:

Թագաւորն ու իր մեծամեծները աչքները չըռած, ականջները սրած՝ սպասում էին թէ ահա Յիսուս բաց կ'անի Իր բերանը՝ կը սկսի խօսել, կը մեկնի Իր ձեռքը՝ հրաշք կ'անի: Ինչո՞ւ. որովհետեւ նրանք լսել էին որ Նա էդ բաները անում էր հասարակ ձկնորս առաքեալների և մեղաւոր համարուած մաքսաւորների (մաքս հաւաքողների) մէջ: Բայց ողորմելիները չէին մտածում որ էդ բոլոր ձկնորսներն ու մեղաւորները ուրիշ կերպով էին Նրան հարցեր առաջարկում: Իսկ Յիսուս, Որի գըլխովը էդ բոլորն յաւիտենականութեան մտքեր էին անցնում, լուռ էր մնացել: Թագաւորի ունայն հարցերին Նա ոչ մի խօսք չպատասխանեց: Նա, իհարկէ, չէր կամենում «մարգարիտը ցրուել խոզերի առաջը և սրբութիւնը տալ շներին»:

Թէպէտ Հերովդէսը շատ նեղացաւ Յիսուսի տրամուռնքից, և մի քիչ իր սիրտը տեղը բերելու համար, մի քիչ էլ կատաղած ժողովրդի կամքը

կատարելու համար՝ կարող էր Նրան ոտքից գլուխ մեղաւոր դուրս բերել, բայց Յովհաննէս Սկրտչի պէս մեծ մարգարէ սպանել տալուց յետոյ՝ չէր ուզում մի ուրիշ նոր մարգարէի էլ մահուան պատճառ դառնալ: Բայց էլի կամեցաւ մի քիչ զուարճացնել իր պալատի ծառայողներին: Նա դրանով ուղղում էր իր վրէժն առնել էն մարդուց, որ էդպէս անուշադիր թողեց իր արքայական խօսքը և անհնազանդ գտնուեց իր առաջը: Հիմա նա կամենում էր գոնէ ծիծաղել Նրա վրայ:

Սովորութիւն կար Հռոմում որ էն մարդիկ, որոնց վրայ ժողովուրդը աչք ունէր բարձր պաշտօններ տալու տէրութեան մէջ, սպիտակ շոր էին հագնում: Հերովդէսն էլ ուզենալով անպատուել Յիսուսին, Նրա՝ հրէաների թագաւորական գահի վրայ բազմելը ծաղրելու մտքով, հագցրեց սպիտակ շոր: Նա սրանով ոչ թէ ծաղրեց Յիսուսի՝ թագաւոր դառնալու յոյսն ու արժանաւորութիւնը, այլ և ուզեց հասկացնել որ հրէաների էս անկոչ, ողորմելի թագաւորը արժանի է ոչ թէ մահուան, այլ աւելի մեծ բանի—արհամարհանքի, մարդատեղ չգնելուն: Եդ շորով Հերովդէսը լեռ ուղարկեց Սեղադրեալին դատաւորի մօտ: Սրանով, ինքն էլ իր կողմից Պիղատոսին պատուելով, համարեա՞ թէ էս էր ուզում ասել. «Թէպէտ էս մարդը իմ իշխանութիւնիցն է. բայց որովհետեւ բռնուած է Երուսաղէմում, որ քո՞ իշխանութեան տակն է, էս պատճառով աւելի քեզ է արժանի»:

որ դատես գրան, քան թէ ինձ: Իսկ Պիղատոսը,
ուղիղ է, չազատուեց Յիսուսից, բայց գոնէ շահեց
թագաւորի սիրտը: Եդ օրից Պիղատոսն ու Հերով-
դէսը կրկին լաւ բարեկամներ դարձան: Աստուծոն
ատելը՝ մարդկանց սիրուելու պատճառ դարձաւ:

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Ժողովեալ հրէիցն՝ կշռեցին արծաթ
բազում: առեալ տարան առ Պի-
ղատոս, ասեն՝ Ի խաչ հան, ի խաչ
հան. զի հայհայեչ է օրինաց:

Շարահաւ.

Պիղատոսը ինչքան ուրախ էր որ մի նպատա-
կին հասաւ, էնքան տխուր էր որ միւս նպատակին
չհասաւ: Հերովդէսի հետ հաշտուեց, բայց իր խղ-
ճի հետ չկարողացաւ հաշտուել: Ի՛նչքան աշխա-
տեց նա ազատել իրան էդ անախորժ գործից՝ Յի-
սուսի մահուան վճիւր հաստատելուց, — չկարողա-
ցաւ: Նա ուզէր չուզէր՝ պէտք է նորից ձեռք առ-
նէր էդ դժուար գործը, որ իր բոլոր ծանրութեամբ
պառկած էր իր սրտի վրայ: Իրան մնա՛ր՝ նա սի-
րով կ'ազատէր Մեղադրեալին. բայց էնքան քա-
ջութիւն չունէր որ մինչև վերջը պաշտպանէր Նը-
րան: Երկն ու պատճառով նա դժուարանում էր գոր-
ծը իր ուզածի պէս գլուխ հանել: Մէկ որ՝ բնա-
ւորութիւնով մի թոյլ ու անվստահ մարդ էր, և
շատ էլ բանի ետեւից ընկնելու գլուխ չունէր: Մէկ
էլ մտածում էր որ՝ եթէ զօռ (բռնութիւն) բա-
նեցնի, ժողովուրդը մի խօսքի կը կանգնի, կ'ալըս-
տամբուի և ինքը անճարացած՝ իր զօրքով կը սկսի

մեծ կոտորած անել և կը պատժուի կայսրից, որ նրան կարող է ասել թէ. «Ինչո՞ւ մի հրէայի համար թողի՞ր որ էդքան խռովութիւն ու զայնազալ ընկնի. չէ՞ որ դու աւելի պէտք է համաձայնէիր մի հրէայ խաչել ժողովրդի խնդրքի համաձայն, քան թէ էսքան մեծ վնասի ու կոտորածի պատճառ դառնար»:

Բայց էդ խճճուած դրութեան մասին մտածելիս՝ յանկարծ մի նոր միտք ծագեց նրա գլխումը: Յայտնի է որ երբ թագաւորներին մի ընտանեկան ուրախութիւն է պատահում՝ ամուսնութիւն, որդեծնութիւն, կամ մի վտանգից, փորձանքից ազատութիւն,—նրանք միտքները բերելով տարիներով բերդերումը մաշուող բռնուածներին՝ ազատութիւն են տալիս նրանց: Մի էդպիսի սովորութիւն էլ Պիղատոսի ժամանակներից մօտ 1500 տարի առաջ մտել էր հրէաների մէջ: Զատկի տօնին, երբ խորայելացիները կատարում էին իրանց՝ Նգիպտոսի մէջ ինչպէս ճորտ ծառայելուց ազատուելու ուրախութիւնը, դատաւորին խնդրելով ազատութիւն էին տալիս մի որ և է բռնուածի: Պիղատոսը կամենում էր օգուտ քաղել էս սովորութիւնից:

Նրա մօտ էդ ժամանակը բռնուած էր Բարբբա անունով մի չարագործ, մի աւագակ մարդ, որ էդ օրերում մարդասպանութիւն էլ էր արել Երուսաղէմում: Դատաւորը յոյս ունէր որ եթէ ժողովրդին հարցնի թէ՝ էդ երկու կալանաւորներից որին էք ուզում որ ազատեմ,—ժողովուրդը կը խնդրի որ Յիսուսին ազատէ, որ ինչ է՝ էն յայտնի

աւագակը չազատուի: Բայց չէր մտածում որ դրանով իր ճանաչած անմեղ մեղադրեալ Յիսուսին էլ չարագործների ու մեղաւորների դասն է դասում: Մի խօսքով՝ մարդը մնացել էր երկու ջրի արանքը: —Էդպէս մտածելով՝ նա ասեց նրանց. «Էս մարդուն բերի՛ք իմ ձեռքը գցեցի՛ք, ասելով իբր թէ մոլորեցնում է ժողովուրդներին: Բայց ահա՛ ես սրան դատեցի, քննեցի ձեր աչքի առաջը, և ոչինչ բանում մեղաւոր չգտայ: Ուղարկեցի սրան Հերովդէսի մօտ, նա էլ ոչինչ մեղաւորութիւն չգտաւ սրանում: Ե՛հ, որ էդպէս է, ես էլ կը խրատեմ ու կ'արձակեմ»: «Կը խրատեմ» ասելով՝ Պիղատոսը ուզում էր ասել «ծեծել կը տամ», կարծելով թէ էսպէսով մի քիչ էլ ժողովրդի սրտովը վարուած կ'ըլնի:

Էս անսպասելի առաջարկութիւնը շատ զարմանալի թուեցաւ ժողովրդին: Բայց Պիղատոսն էլ մի սրբիշ կողմից է շփոթւում: Նրա կինը, որի անունը, ինչպէս ասում են, Կլավդիա Պաուլուս էր, գիշերով մի սարսափելի երազ տեսաւ, որից նա էնքանը լաւ իմացաւ որ եթէ իր ամուսինը դատաւարտի Արդարին, դրանով Աստուծու պատիժը կը քերի իր գլխին: Երբ նա առաւօտը լսեց, որ իր ամուսինը արդէն սկսել է Յիսուսի դատաստանը, իսկոյն մարդ ուղարկեց մօտը, ապսպարելով, «Զ'ըլեմ, չիմանամ՝ որ դու մի քան անես էդ Արդարին. որովհետեւ գիշերս շատ անցք անց կացաւ դրա մասին երազումս»:

Թէպէտ մեր ժամանակում միայն տգէտներն են հաւատում երազներին, իսկ խելքը գլխին մար-

դը նրանց ոչինչ նշանակութիւն չէ տալիս. բայց էլի գտնուում են մեզանում ո՛չ թէ մենակ անուսում, տգէտ, այլ և շատ ուսում-առած մարդիկ, որոնց վրայ երազը խոր տպաւորութիւն է անում: Ո՛ւր մնացին էն ժամանակուայ հեթանոսները, որոնք, մանաւանդ կանանց երազներին մեծ նշանակութիւն էին տալիս: Եդ պատճառով շփոթուած ու շուարած Պիղատոսը կրկին մտաւ դատարանը, և մտածում էր թէ՛ հապա ինչպէս անի, որ լաւ ըլնի:

Նրա հեռացած ժամանակը քահանայապետներն ու ծերերը տաքացրին ժողովրդին որ Բարաբբայի ազատութիւնը պահանջեն, Յիսուսի՝ մահը: Շուտով դատաւորը սենեակից դուրս գալով՝ հարցրեց. «Եդ երկուսից ո՞րին էք ուզում որ արձակեմ»:

— Բարաբբային, կանչեց միաձայն միամիտ ժողովուրդը:

Էս պատասխանը էնպէս անպասելի էր Պիղատոսի համար, որ նա, իբր թէ լաւ չհասկացաւ, կրկին հարցնում է.

— Հապա Յիսուսին ինչ անեմ, որին էլի ասում են Քրիստոս:

«Քրիստոս» բառը, որ հրէարէն «Մեսիայ», այսինքն՝ «օծեալ» է նշանակում, դատաւորը նպատակով է աւելացնում: Նա դրանով ուզում էր արիւնն աչքներն առած ժողովրդի միտքը բերել, որ Յիսուս նրանց սպասած մեսիան է, կամ նրա նման մի բան, որ ինչ է՝ խղճան, գութըները շարժուի անմեղ Մեղադրեալի վրայ: Խեղճը արդէն էնքան

շփոթուած է, որ իր արածը չէ հասկանում, թէ չէ՛ իր դատաւորական իշխանութիւնը ժողովրդին ինչո՛ւ կը տար: Ուզի՞լ է, նա խորամանկութեամբ դրեց իր հարցը, բայց էս անգամ սխալուեց իր հաշուի մէջ: Թէ նա էդպէս արեց, ժողովուրդն էլ յետ չմնաց նրանից. նա էլ աւելի պարզ դրեց իր պահանջը, գոռալով, «Խաչի՛ր դրան»:

«Խաչի՛ր դրան»: Եւ ո՞վ է պահանջում էս պատիժը:— Էն ժողովուրդը, որ Յիսուսի վերջին անգամ Երուսաղէմ մտնելու օրը բառ չէր գտնում Նրան պատուելու համար, և իր վերարկուն հանում Նրա ճանապարհին փիանդազ էր անում, իր սիրտը՝ միջի բոլոր ազնիւ զգացմունքներով Նրա

ոտքի տակն էր խոնարհեցնում: «Խաչի՛ր դրան», գոռում է կուրացած ժողովուրդը, և ուրիշ ոչինչ չէ ուզում լսել. և նրա գոռալը էն է՝ յաղթելու վրայ էր:

Իսկ դատաւորը՝ նրանց քարացած սրտերը կակղացնելու համար՝ ուզում է մտքումը դրածը առաջ տանել: Իսկոյն վաթսուէն հատ կռապաշտ զինուոր տանում են Յիսուսին մի սիւնից կապում, և չորս կարգ բաժանուած՝ խարազանները ձեռքներն առած՝ ո՛վ ինչ ուժ ունէր՝ նրա վրայ էր բանեցնում: Նրանք ծեծում էին նրան հերթով. երբ առաջին 15 հոգին ուժից ընկնում էին, յետոյ միւս 15 հոգին էր խփում, ու էդպէս շարունակեցին ամբողջ հինգ ժամ: Զինուորներից մէկը խարազանով էր խփում, միւսը կարիճով, այսինքն՝ էնպիսի խարազանով, որի ծայրին կարիճի ձեւով մի երկաթ էր ամրացրած—մարմինը աւելի խոցոտելու համար. որն էլ ձաղկիչ ասուած դալար (կանաչ) ճիպոտով. միւսներն էլ մի-մի դրանց նման գործիքներով:

«Բայց, կարող ես հարցնել, ի՞նչպէս չմեռաւ Յիսուս էդքան տանջանքների մէջ»: Էն պատճառով չմեռաւ որ Ինքն էր Իր իշխանութիւնով երկարացնում Իր կեանքը որ չմեռնի: Եթէ իր աստուածային կամքովը չ'ըլնէր՝ էդ բոլոր տանջանքների տասը մասից մի մասն էլ բաւական էր որ նա հոգին աւանդէր:—Ծեծով չբաւականացած՝ յետոյ սկսում են ծաղրել նրան: Նրա թագաւորութիւնը անպատուելու համար՝ դալար փշերը ոլորելով մի պսակ շինեցին ու դրին գլխին. և ուր գլխիցը վէր

չընկնի, փայտով խփեցին, էնպէս որ պսակի սրածայր փշերը ո՛չ թէ մենակ կաշուի ու մսի մէջ խրուեցին, դեռ գլխի ոսկրներին էլ հասան: Մի կարմիր վերարկու առան գցեցին ուսերին, մի ջարդուած գաւազան տուին ձեռքը, յետոյ երեսը ծածկեցին. ապտակում (սիլլայ խփում), թքում էին երեսին, և իբրև էդ ոլորմելի թագաւորի հպատակներ՝ ծունր դնելով առաջը՝ ծաղրելով ասում էին. «Ապրէս, կեցցէս, հրէաների՛ թագաւոր»:

Եւ ումն են տալիս էդքան ծեծն ու անպատուութիւնը:—Փշի պսակ են դնում նրա գլխին, որ գնում է մեր մեղքերի փուշը վերացնելու, և որ միւս անգամ գալու ժամանակը լուսեղէն, անթառամելի պսակներ պէտք է դնի նրանց գլխներին, ովքեր Իր անունը փառաւորել են էս աշխարհում: Ծեծում են նրա գլուխը, որ է «Լոյս փառաց և նկարագիր էութեան Հօր», որ մեր ամենիս ստեղծող Հայր Աստծու պատկերն է: Ծածկում են նրա երեսը, որ մարդկանց սրտերի խորհուրդները տեսնող սրտագէտ Աստուածն է: Նրան են ապտակում ամփով, որ Իր ամփովն է չափում ծովերի ու ովկիանոսների ջրերը: Թքում են նրա երեսին, որի թուքը լոյս էր տալիս կուրի աչքերին: Ծունր դնելով նրան են ծաղրում, որին ծունր են խոնարհեցնում երկնքի հրեշտակները, երկրի մարդիկ և անդունդների չար ոգիները:

Պատաւորը էսքանը բաւական համարելով՝ ծեծուած, ջարդուած, արնաշաղախ Յիսուսին դուրս է բերում ու կանգնեցնում ժողովրդի առաջը: Ինչ

տեսարան: Է՛ն Յիսուսի երեսին, որ Նազարէթի բո-
լոր տղամարդկանց մէջ մի ժամանակ ամենագեղե-
ցիկն էր, — հիմա էլ մարդու կերպարանք չէր մնա-
ցել: Նրա էս ողորմելի ու ամենացաւալի տեսքը
քարերին էլ կը լացեցնէր, քնչ թէ մարդկանց: Եւ
դրա վրայ դնելով իր յոյսը՝ Պիղատոսը ասում է ժո-
ղովրդին. «Ահա՛ ձեր թագաւորը: Ես կատարեցի ձեր
սրտի ուզածը. ուզում էիք սրան խալտառակուած
տեսնել՝ ես արդէն էսքան ծեծել տուի, որ դժուար
թէ ճանաչէք սրան: Ուրեմն, էլ միք կրկնի ձեր
անիրաւ ու անողորմ պահանջը. դուք էլ հանգըս-
տացէք, ինձ էլ հանգիստ թողէք»:

Իսկ խիղճը մեռցրած ժողովուրդը իր մտքու-
մը դրածը առաջ տանելու համար՝ նոր պատճա-
ռանք, նոր մահանէք է առաջ բերում: «Մենք օ-
րէնք ունենք, ասում է, և մեր օրէնքով էդ մար-
դը պէտք է խաչուի, որովհետեւ իրան Աստծու որդի
է անուանում, — որ մի և նոյն է թէ հայհոյում է
մեր Աստծուն»:

Էս վերջին խօսքերից դատաւորը նոր է հաս-
կանում, որ ժողովրդի հակառակութիւնը ո՛չ թէ
նրա մասին է, որ Յիսուս իբր թէ իրան մի սովո-
րական, աշխարհային թագաւոր է համարում, այլ՝
որ իրան Աստծու որդի, հրէաների Փրկիչ է անու-
անում: Փառի (կեղեանքի) պէս մի բան վեր է ընկ-
նում նրա մտքի աչքից. և կռապաշտ դատաւորը
մտածում է. «Ողիղ, էդ Մեղադրեալը խօսատուած-
ների որդի չէ. նրան էնքան ծեծ տալը, նրան մա-
հուան դատապարտելը՝ մի չտեսնուած պատուհաս

ու անբաղտութիւն չի բերի իր գլխին, ու դրանով
չի կատարուի իր կնոջ երազը: Եւ էսպէս, նա ա-
ւելի մեծ ահ ու դողի մէջ ընկնելով՝ ներս է տա-
նում Յիսուսին իր սենեակը և հարցնում. «Ի՞նչ ու-
տեղից ես. մարդկանցից ես, թէ աստուածներից»:
Պատասխան չկայ:

Դատաւորը էս անսպասելի լուութիւնից իրան
ու իր պաշտօնի բարձրութիւնը անպատուած է
համարում: Ընձ հետ էլ չես խօսում, ասում է
նա էս զարմանալի ու չտեսնուած Մեղադրեալին.
չգիտես որ քեզ խաչելն ու արձակելը ինձնից է
կախուած: Զէ՛ որ քո կեանքի ու մահուան իշխա-
նութիւնը իմ ձեռքումն է»:

Էն ժամանակ Յիսուս հեզութեամբ պատաս-
խան է տալիս նրան. «Ի՞նչ ինձ վրայ ոչինչ իշխա-
նութիւն չէիր կարող ունենալ, եթէ էդ իշխա-
նութիւնը վերեւից չըլնէր տուած քեզ: Ես պատ-
ճառով ո՞վ որ ինձ քո ձեռքը գցեց, նա մեծ մեղք
արեց: Բայց էս էլ կ'սսեմ քեզ որ՝ թէպէտ հրէ-
աների դատաւորները, նրանց քահանայապետները
պակաս մեղաւոր չեն, — բայց որ դու էլ նրանց ա-
նիրաւ մեղադրանքի առաջը յաղթուեցիր, չպաշտ-
պանեցիր ճշմարտութիւնը, ինչպէս վայել էր մի
անաչառ ու արդար դատաւորի, դու էլ էդ պատ-
ճառով անմեղ չես: Թէպէտ դու, ուղիղն ասած,
ոչինչ վատութիւն չես արել ինձ, այլ կամենում
ես ազատել, բայց որովհետեւ չարիք ինձ էն ամէն
լաւութիւնը, ի՛նչ որ կարող էիր անել, եթէ միայն

փափուկ պաշտօնիդ վրայ չդողալիր,—էդ պատճառով դու էլ մեղաւոր ես»:

Էս էր Յիսուսի վերջին խօսքը, որ Նա ասեց Հռոմայեցի դատաւորին:

Տանջուած ու խայտառակուած Մարդու բերանից դուրս եկած էս մեղմ ու հանդարտ խօսքերը խորը կերպով տպուեցին Պիղատոսի սրտումը: Նա զգում է որ սովորական կալանաւորը չէր, կարող իրան էդ խօսքերն ասել: Նա քիչ քիչ հասկանում է թէ ո՛րտեղից պէտք է ըլնէր էդ Յիսուսը: Էդ պատճառով հիմա աւելի է աշխատում որ Նրան մի՛ կերպով ազատի: Նրա էդպէս մտածելու հետ կատաղած ժողովուրդն էլ վերջին հնարքն է բանեցնում: «Էդ մարդը, ասում է, իրան թագաւոր է անուանում. բայց ո՛վ որ իրան թագաւոր է անուանում, նա կայսրին հակառակ է, թըշնամի՛ է. և եթէ դու դրան կ'արձակես, ուրեմն, կայսրին հաւատարիմ չես»:

Էս խօսքերը սուր նշտարի պէս վիրաւորում են դատաւորի ցաւած տեղը: Նա գիտէր՝ ի՛նչքան կասկածոտ ու անգութ էր Տիբերիոս կայսրը: Նա իրան որ լաւ քննում էր, իր խղճի առաջը շատ բանում մեղաւոր էր գտնում իրան: Նա մտածում էր՝ չ'ըլնի թէ վերջապէս հրէաները գանգատեն կայսրին ու մէկ մէկ յայտնեն նրան իր արած բոլոր անիրաւութիւնները: Էս պատճառով նա կայսրի անողորմ բարկութիւնից աւելի էր վախենում, քան թէ անյայտ աստուածների անծանօթ պատիժներին:

Դատաւորի սենեակի առաջը մարմար ու գոյն-զգոյն քարերով մի բարձր քարայտակ բեմ էր շինուած: Ուղիղ առաւօտեան վեց ժամին Պիղատոսը նստեց էդ բեմի վրայ, բաց երկնքի տակ, որ հանդիսաւոր կերպով, ամենքի աչքի առաջը տար վերջնական վճիռը, ու վերջացնէր էդ անախորժ գործը: Սիրտը բարկութեան թոյնով լցուած է՛ն հրէաների դէմ, որոնք կայսրի ահաւոր անունը տալով՝ բանը էնտեղը հասցրին, որ նա ուզէր չուզէր՝ պէտք է էդ վճիռը տար,—դատաւորը ուզում էր իր բարկութիւնը թափել նրանց վրայ: Էս պատճառով նա, ինչպէս կռապաշտ, ուզում էր ծաղրել նրանց, որ զուր լոյս էին դրել թէ մի օր մի Մեսիալ, մի Փրկիչ պէտք է աշխարհ գայ ու իրանց ազատի օտարի ծառայութիւնից և նորոգի իրանց թագաւորութիւնը, և ասեց: «Ահա առէք ձեր թագաւորը: Դուք էսպիսի թագաւորի էք արժանի. ուրիշ լաւ թագաւորի, փրկիչ թագաւորի յոյս չունենաք»: Իսկ ժողովուրդը՝ արիւնն աչքը կոխած, գոռում էր. «Կորցրո՛ւ, կորցրո՛ւ խաչի՛ր դրան»:

Հիմա Պիղատոսը արդէն է՛լ ոչինչ անելիք չունի: Նա՛ ի՛նչ կարողացաւ անել, որ համ Յիսուս չխաչուի, համ էլ ինքը չպատժուի կայսրից,—արեց: Հի՛մա նա աշխատում էր ծաղր ու ծանակով անպատուել հրէաներին ու էնպէս յանձնել Յիսուսին նրանց ձեռքը: Նա հրամայեց իր ատենադպրին որ անմեղ Գառան դատապարտութեան մասին էսպէս արձանագրի. «Յիսուս Նազովրեցի, ազգի կործանիչ, կայսրին բանի տեղ չդնող և սուտ

մեսիայ, ինչպէս Հաստատուեց իր ազգի մեծամեծ-
ների վկայութիւնով, թող տարուի Հասարակաց
պատժի տեղը և, իր թագաւորական մեծութիւնը
ծաղրի դրուելով՝ խաչուի երկու աւազակների մէջ:
Էս պատճառով թող դահիճը պատրաստի՝ խա-
չը *)»:

Երբ դատաւորը տեսաւ որ քանի զնում է,
շփոթն ու զալմաղալը սաստկանում է ժողովրդի
մէջ՝ Յիսուսին տալիս է Իր թշնամիների ձեռքը
որ խաչեն: Հրէաները մէկ էսպիսի սովորութիւն
ունէին: Եթէ մէկը սպանուելու էր իր երկրից, իր
գաւառից դուրս, էն ժամանակ էն դատաւորը, որի
սահմանում նա սպանուելու էր, պէտք է ամենքի
առաջը վկայութիւն տար իր անմեղութեան մասին:
Դրա համար նա լուանում էր իր ձեռքերը ասե-
լով. «Մեր ձեռքերը չեն թափել էս արիւնը»: Սրա
համար Պիղատոսն էլ, որի սահմանում պէտք է
խաչուէր գալիլիացի Յիսուսը, հրամայեց որ ջուր
բերեն. բերին ջուրը, լուաց իր ձեռքերը բազմու-
թեան առաջը, ասելով. «Անպարտ եմ ես էդ Ար-
դարի արիւնին. դո՛ւք գիտէք»: Ս. Օգոստի-
նոսը սրա մասին էսպէս է ասում. «Ձեռքերը լու-
անում է, բայց արարմունքը չէ լուանում»: որովհե-
տեւ Քրիստոսին նա է սպանում, ով Նրա մահուան
վճիռն է տալիս:

Իսկ անմիտ, կատաղած ժողովուրդը կանչում

*) Էս դատավճիռը հանուած է հռոմայեցոց թա-
գաւորութեան ամենահին գրքերի միջից:

է. «Դրա արիւնը թող մեր ու մեր որդեքերանց գըլ-
խի՛ն գալ»: Էս նզովքի խօսքերի վրայ, — որ իրանք
հրէաները խնդրեցին Աստծուց, և որի տակը գըտ-
նըւում են և պէտք է գտնուեն նրանք մինչև չը
դառնան ու չպաշտեն էն Յիսուսին, որին խաչե-
ցին իրանք, — Պիղատոսը արձակում է մարգասպան
Բարաբբային, իսկ Յիսուսին տալիս է իր զինուոր-
ներին որ տանեն խաչեն, ինչպէս ցանկանում էր
կոյր ամբօխը:

Խ Ա 2 Ե Ի Մ Ա Հ

Ո՛վ սբանչելի և տեսիլ ահաւոր,
զարարիչն երկնի և երկրի այսօր
տեսաք ի խաչին:

Շարական.

Յիսուսի դատաստանը վերջացաւ. Նա դատապարտուեց խաչուելու: Փառք և խաչ.—մէկը միւսի ծնողն է: Փառքը խաչ է պատրաստում մարդուս համար, խաչը՝ փառք: Երուսաղէմ մտնելու օրը, երբ Յիսուսի փառքը փռուեց ողջ քաղաքովը, —նախանձոտ քահանաներն ու նենգաւոր փարիսեցիները Նրա խաչի պատրաստութիւնն էին տեսնում: Իսկ հիմա, երբ անպարտը, անմեղը, արգարը գնում է խաչուելու, —իր փառքն է պատրաստում. չէ՞ որ խաչը Յիսուսի երկրաւոր գահն էր:

Զինուորները հանեցին Յիսուսի կարմիր վերարկուն և հագցրին իր շորը. իսկ փշի պսակը թողին գլխին: Էսպէս Նրան տարան խաչելու: Հռոմայեցոց սովորութիւնով խաչուողը ինքը պետք է տանէր իր խաչափայտը: Յիսուս, որ գիշերուանից անտանելի տանջանքներով նահատակուել, բոլորովին ուժից ընկել էր, առաւ ծանր խաչը իր խոցոտուած ուսի վրայ: Բայց մի քանի ոտք փոխելուց յետոյ վէր ընկաւ նրա ծանրութեան:

տակը: Ո՛վ պէտք է օգնէր, տանէր: Խաչը մինչև էդ ժամանակը անարգանքի, անպատուութեան գործիք էր: Թէ հրէայի ու թէ հեթանոսի համար նրան ձեռք տալը պղծուել էր համարուում: Է՛դ պատճառով ճանապարհին ընկած խաչին ոչ ժողովուրդն է մօտենում, ոչ զինուորները: Է՛դ միջոցին հանդերի կողմից մի մարդ էր գալիս՝ Սիմոն անունով: Զինուորները կանգնեցնում են նրան և հրամայում են որ տանի խաչը: Նա սիրով բարձրացնում է իր ուսին Յիսուսի խաչը: Երջանիկ մարդ. ի՞նչ կը մտածէր որ էդպիսով ինքը դառնում է Յիսուսի նոր թագաւորութեան դրօշակ (բայրաղ) տանողը: Նա տանում է դրօշակը մեծ զօրապետ Յիսուսի առաջից, որ գնում է դէպի վճռական պատերազմը, —պատերազմ մահուան ու մեղքի դէմ, պատերազմ խաւարի իշխանութեան դէմ:

Երուսաղէմի մօտ կայ մի բլուր, որ կլոր ու մարդու գանկի ձև ունենալու պատճառով կոչւում է «Գագաթի» կամ «ձակատի» տեղ կամ «Տեղի կառափելոյ», այսինքն՝ գլուխ կտրելու տեղ, հրէարէն՝ «Գողգոթա», լատիներէն՝ «Calvarie locus».—որովհետև Յիսուսի ժամանակները էդտեղ էին կտրում մահապարտների գլուխը: Է՛դպէս կոչուելու միւս պատճառն էլ էն է որ՝ հրէաների մէջ բերանէ բերան պատմում էր թէ ջրհեղեղից յետոյ Նոյ նահապետի որդի սեմը և նրա որդի Արփաքսադը էնտեղ են թաղել Ադամի ոսկրների մի մասը և գլուխը: Էս հիման վրայ ասողներ կան, որ Քրիս-

տոս խաչուեց Ադամի գերեզմանի վրայ: Եւ էս պատճառով երբեմն պղնձի կամ արծաթի խաչի վրայ, խաչելութեան պատկերի տակը դրուած կամ փորուած կամ նկարուած է ըլնում մարդու գանկ, որ Ադամի գլուխն է ներկայացնում:

Յիսուս բարձրանում է հդ բլուրը, որտեղ և տնկում են Նրա ու երկու աւագակների խաչերը: Էն ճանապարհը, որի վրայով մեր Տէրը գնաց Գողգոթա, դեռ էսօր էլ կոչուում է *Վշտերի* կամ *խաչի ծանապարհ*: Դա 1321 քալ կամ մի քառորդ ժամուկ ճանապարհ է. սկսում է Պիղատոսի բնակարանից և Երուսաղէմի արևելեան կողմից դէպի արևմուտք գնալով՝ տանում է Գողգոթա:

Խաչի պատիժը հռոմայեցոց մէջ սահմանուած էր ծառաների, աւագակների ու խռովարար մարդկանց համար: Հռոմի քաղաքացիները ամենեւին չէին խաչուում: Եդ պատիժը, որ սահմանուել էր քրէական յանցանքների համար, մտել էր նոյնպէս և գաւառները, նրանց հետ էլ Պաղեստինէ *): Խաչի մահը ամենատանջողական պատիժներից մէկն էր համարուում: Խաչուածի ձեռքերի ուռուցքները պատուում տրաք-տրաքում էին, արիւնը խփում էր դէպի գլուխը, պակասն էլ լրացնում էին օրուայ շոգն ու օդը: Սոսկալի չարչարանքների մէջ մահը

*) Քրիստոսից 300 տարի յետոյ հռոմայեցոց կայսր Մեծն Կոստանդիանոսը Յիսուսի պատուի համար բոլորովին արգելեց խաչի պատիժը:

վրայ էր հասնում կամաց-կամաց: Խաչուածները սովորաբար 12 ժամից աւելի էին կենդանի մնում. երբեմն ապրում էին մինչև միւս օրը, շատ անգամ էլ մինչև երրորդ օրը: Իսկ խաչուածների անշուռն մարմինները մնում էին խաչի վրայ մինչև լուծուելը, անգամը անգամից բաժանուելը, քայքայուելը: Խաչի գլխին գրում էին խաչուածի յանցանքը: Պիղատոսը հրէաներից վերջին վրէժն առնելու համար հրամայեց գրել խաչի ճակատին հրէարէն, բերձներէն ու լատիներէն «Յիսուս Նազովրեցի՝ Թագաւոր Հրէից»:

Եդպէս ահա, մեր մեղքերը բառնալու համար Աստծու Որդին կախուեց նզովքի փայտի վրայ, երկընքի ու երկրի մէջ, մերկ ու փշի պսակը գլխին: Նա խաչի վրայ էլ ծաղրուեց. և ծաղրուեց ոչ թէ մենակ խելառ ժողովրդից, այլ և խաչուած աւագակից: Բայց ի՞նչ է պատասխանում խաչուած Արարիչը. «Հայր, ներիր սրանց, որովհետև չեն իմանում ի՞նչ են անում»: Չէ ասում, կրակ ու կայծակ թափիր սրանց գլխին, 12 բիւր հրեշտակ ուղարկիր ինձ, որ սրանց վայնասունը երկինք հասցնեմ: Չէ ասում՝ գետինը փո՛ւլ ածալ սրանց ոտքների տակը, որ անդունդը սրանց կուլ տալ, ու սրանց յիշատակը վերանայ երկրի երեսից: Ներիր սրանց, ասում է, սրանք կարծում են թէ մի խաբեբայ են խաչել. բայց չգիտեն որ իրանց ստեղծող Աստծո՛ւն են խաչել:

* *

Ուրբաթ առաւօտ, 6 ժամին Յիսուս դատա-

պարտուեց խաչուելու. Նրա ու աւագանների խաչերը պատրաստելում 3 ժամ անցաւ: 9 ժամին մեծ Նահատակի ձեռքերն ու ոտքերը մեխուեցին խաչի վրայ: Երկար ժամանակ Գողգոթայի վրայ լուեց ամէն բան, կտրուեց ամէն ձէն-ձուռ: Խաչուածի տանջանքները հետզհետէ սաստկանում էին: Եւ քանի որ մարդը իր կատաղութեան ծայրը հասած՝ քարացրել էր իր սիրտը, գետինը սարսուռ զգալով վկայեց թէ ինչքան սոսկալի էին չարչարանքները. — Երկիրը շարժուեց: Մօտ 12 ժամին, օրը ցերեկով պայծառ արևը խաւարեց *) : Եգպիսի խաւարում ոչ էլել է, ոչ էլ կ'ընի, որովհետեւ ոչ թէ միայն մի աշխարհ խաւարեց, այլ բոլոր աշխարհը, «ի վերայ ամենայն երկրի», ինչպէս ասում է աւետարանիչը. և ոչ թէ երկու-երեք րոպէ քաշեց, այլ ամբողջ երեք ժամ աշխարհը կէս գիշերուայ մթութեան մէջ թաղուեց: Արևը ծածկեց իր երեսը, որ չտեսնի իր Արարիչը խաչի վրայ:

Աստծու Որդին կախուած էր խաչի վրայ: Նրա ուսերի վրայ ծանրացած էր մարդկային ազգի մեղքերի բեռը: Նրա գլխի վրայ, — փոխանակ մեր գլխի վրայ — թափւում էր Աստծու բարկութեան ու դատաստանի լիք բաժակը: Նա խմեց, մինչև տակը

*) Արևի սովորական խաւորումներից չէր էդ, որովհետեւ արևը խաւարում է միայն նոր լուսնի ժամանակը. իսկ էն օրը 14 օրուայ էր լուսինը: Խաւարումը նրանից պատահեց էս անգամ, որ արևը իրանքաշեց իր բոլոր լոյսը:

դատարկեց էդ բաժակը: Ուղիղ 3 ժամին Յիսուս բարձր ձայնով ասեց իր երկրաւոր կեանքի վերջին խօսքը. «Հայր, քո ձեռքն եմ աւանդում իմ հոգին»: Ասեց, գլուխը խոնարհեցրեց ու հոգին աւանդեց:

Մարդկային ազգի փրկութեան մեծ գործը կատարուած էր: Կնոջ Զաւակը ջարդել էր օձի գլուխը: Աստծու խաղաղութիւնը իջաւ հաշտեցրած աշխարհի վրայ: Երուսաղէմի տաճարի 30 կանգուն երկայնութիւն ու 4 մատ հաստութիւն ունեցող վարագոյրը վերից վար երկու կէս էլաւ: Նշան էր թէ՛ հինը վերջացաւ, սկսուեց նորը. թէ մշտնջենական Քահանայապետը մտաւ սրբութիւն սրբոցը. թէ վորժանուեց էն պատը, որ մեղքը կանգնեցրել էր Աստծու և մարդկանց մէջ. թէ դէպի Աստուած տանող ճանապարհը բացուեց: Մեծ-մեծ վէմ-քարեր տրաք-տրաքուեցան, գերեզմաններ բացուեցան, շատ արդար ննջեցեալներ յարութիւն առան, մտան սուրբ քաղաք Երուսաղէմը և երևեցան շատերին *):

Իսկ ժողովուրդը, որ խաչի մօտ կանգնած՝ տեսաւ էս բոլոր հրաշքները, սոսկալ, դող անց կացաւ իր մարմնի միջովը, իմացաւ իր սխալը և գլխին վայ տալով ու կրծքին խփելով վերագառնում էր Երուսաղէմ:

*) Արդարների յարութիւն առնելը Քրիստոսի յարութիւնից յետոյ պատահեց. չէ՞ որ Իրանից առաջ ոչ ոք չէր կարող յարութիւն առնել, ինչպէս առաքեալն էլ ասում է. «Քրիստոս է անպրանկի ի մեռելոց»:

Թ Ա Ղ Ո Ւ Մ Ը

Կենդանատունն ամենեցունն այսօր
դնի ի նոր գերեզմանի, և գանձն
անմահութեան կնքի մատանեալ
քահանայիցն:

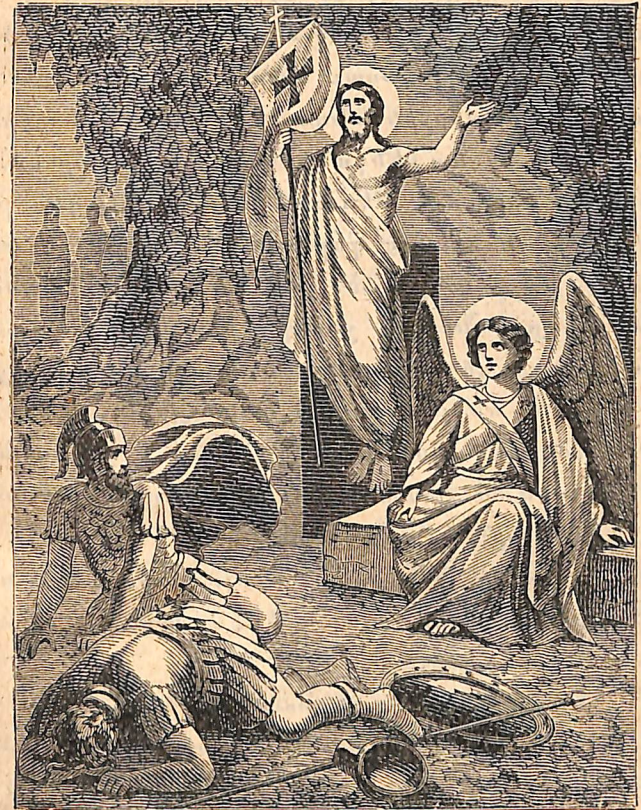
Շարական.

Քրիստոսին խաչելու միւս օրը շաբաթ էր, էն
էլ շաբաթներէ շաբաթը, որովհետեւ իրանց զա-
տիկն էր: Խաչուածների մեռած մարմինները եթէ
մնային խաչերի վրայ ու հոտէին, կը պղծուէր ի-
րանց շաբաթը: Եդ պատճառով ուրբաթ երեկոյին
երկու բարեպաշտ, իշխան մարգրիկ, Յովսէփ ու Նի-
կոգիմոս անունով, որոնք սանէտրինի մէջ շատ աշ-
խատեցին որ Յիսուս չբռնուի ու չչարչարուի, բայց
չկարողացան,—գնացին դատաւորից իրաւունք ստա-
ցան ու ցած բերին խաչից Յիսուսի մարմինը: Դրանք
առաջ, ինչպէս հրէաների օրէնքն էր, լուացին մար-
մինը, յետոյ թանկագին խնկեր դրին չորս կողմը,
անուշահոտ իւղով օծեցին, թանկագին (բեհեզեայ)
ազնիւ, մաքուր կտաւով փաթաթեցին և թագաւո-
րավայել յարգանքով ու պատուով տարան թաղեցին
մօտիկ էլած պարտէզում, քարից դուրս փորած մի
նոր գերեզմանի մէջ, որ Յովսէփը իր համար էր
պատրաստել:

Հասաւ զատկական շաբաթը: Քահանայապետ-
ներն ու փարիսեցիները դեռ երկիւղի մէջ էին:
Ինչքան կենդանի Քրիստոսը, համարեա՞ն էնքան էլ
մեռած Քրիստոսն էր ահ ու դող գցել նրանց սըր-
տերը: Մի կողմից ժողովուրդը, որ փռմանել էր
իր արածի վրայ, միւս կողմից Յիսուսի՝ առաջուց
ասած մի քանի մարգարէական խօսքերը,—նրանց
հանգստութիւն չէին տալիս: Վախենում էին՝ չընի՞
թէ, ուղիղ, Յիսուս նորից կենդանանայ, յարութիւն
առնի: Եդ պատճառով գնացին քահանայապետի
կնքով (փեչատով) կնքեցին Նրա գերեզմանի քարը
ու վրէն պահապաններ կանգնեցրին:

Բայց ողորմելիները չիմացան թէ ինչ արին:
Նրանք ամբողջ երկու հազար տարի օրեր էին համ-
բում, իրանց մեսիայի գալուն էին սպասում. և հի-
մա իրանց մօտ եկած Սեսիան իրանց ձեռքով յանձ-
նեցին հեթանոսներին: Նրանք ուզում էին Յիսու-
սի լիշատակը ջնջել աշխարհի երեսից, բայց հա-
կառակը պատահեց. Նրա անուան փառաւորուելու
պատճառը դարձան: Ինչ որ կեղծաւոր փարիսեցի
սարքեց մեռած Թաղուածի անունը ջնջելու հա-
մար, էն արդարադատ Աստուածը գործ դրեց ճշ-
մարտութիւնը արեւի պէս փայլեցնելու և անցքը
անմահացնելու վրայ:

սօր դուրս է գալիս կոյս գերեզմանից՝ կնիքը չը-
խախտելով: Եդ ժամանակ երկիրը շարժուեց և երկըն-
քից մի հրեշտակ իջաւ, արեւի սլէս փալլուն երե-

սով, ձիւնի սլէս սպիտակ շորով: Նա գլորեց գե-
րեզմանի քարը և վրան նստեց: Պահապանները, որ
երկրաշարժից վախեցած, մեռելի կերպարանք էին
ստացել՝ հրեշտակին տեսնելով սարսափահար էլած,
գերեզմանը թողին փախան:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մե՛ծ է յարութիւն Աստուածորդ-
ւոյն, քանզի դրունք երկնից բա-
ցեալ եղեն եւ հոտ անոյշ բու-
րեաց յաշխարհս, եւ լցոյց զարա-
րածս ամենայն:

Ըտրտիսն.

Լուսացաւ: Բացուեց ամենափառաւոր օրուայ
արշալոյսը: 36 ժամ*) Յիսուս մարմնով գերեզմանի
մէջ մնաց. յետոյ Նրա հոգին միացաւ իր մարմ-
նի հետ և յարութիւն առաւ, վեր կացաւ, ոտքի
կանգնեց գերեզմանում մեր ամենիս յարութեան
Յոյսը: Բայց ո՛չ ոք չիմացաւ, ոչ մի մարդկային աչք
չտեսաւ, թէ ինչպէս կեանք ու կենդանութիւն
Բաժանողը դուրս էկաւ կնքած գերեզմանից՝ ա-
ռանց կնիքը կոտրելու, փակուած գերեզմանից՝ ա-
ռանց քարը գլորելու: Էն մարմինը, որ աստու-
ածութեան հետ միացած՝ 33 տարի առաջ ծնուել
էր կոյս արգանդից՝ կուսութիւնը չխախտելով, է-

*) Թէպէտ 36 ժամը ո՛չ թէ 3 օր է, այլ $1\frac{1}{2}$
օր, բայց աւետարանիչների հաշուով 3 է, որից առ-
ջինը համարուում է թաղուելու ուրբաթ երեկոն, երկ-
րորդը՝ շաբաթ օրը, և երրորդը՝ յարութեան կիրա-
կուայ առաւօտը:

Լոյսը բացւում էր: Երուսաղէմից գալիս էին չորս կին, որոնցից մէկը՝ Մարիամ Մագդաղինացին, — որ փարիսեցի Սիմոնի տանը թանկագին, անուշահոտ իւղով օծել էր Յիսուսի գլուխը, որ արտասուքով լուացել էր Նրա ոտքերը և իր մագերով սրբել, — երբ հասաւ պարտեզը, միւսներից առաջ գնաց, որ վերջին անգամ օծի Յիսուսի մարմինը: Ի՛նչ սիրով որ նա կենդանի Յիսուսին էր սիրում, էն սիրով էլ սիրում է մեռած Յիսուսին: Նա դեռ բան չգիտէ: Մօտենում է գերեզմանին և ի՛նչ է տեսնում, — քարը գլորուած: Նա մի կողմն է թողնում միւս երեք կանանցը, շտապով քաղաք է վերադառնում որ էս հրաշալի լուրը առաքեալներին հասցնի:

Գալիս են յետոյ միւս կանայքն էլ, և, քարը գլորուած տեսնելով՝ ներս են մտնում գերեզմանը: Էստեղ մեռած Յիսուսի փոխանակ՝ նրանք տեսնում են հրեշտակին և զսրհուրում են: Հրեշտակը ասում է նրանց. «Միք վախենայ. խաչուած Յիսուսին էք փնտռում, — յարութիւն առաւ*», Էստեղ

*) Եւսեբիոսի ու Տերտուղիանոսի պատմելով՝ Յիսուսի յարութիւնից յետոյ Պիղատոսը Տիբերիոս կայսրին մէկ էսպէսի թուղթ գրեց. «Հրէաների իշխանները, ստախօսութիւն անելով իմ առաջը, հաւատացըրին ինձ թէ՛ Նաշովոցի Յիսուսը ժողովրդին ապրտամբեցնող ու նրանց օրէնքին հակառակ վարուող մարդ է. ես էլ, հաւատալով նրանց ասածներին, ծեծել տուի ու յանձնեցի նրանց որ խաչեն: Եւ նրանք խաչելով նրան՝ սպանեցին, ու թաղուեց գերեզմանում»:

չէ. ահա էն տեղը, որտեղ դրել էին Նրանք: Նրանք շուտով դուրս են գալիս գերեզմանից և շտապում են դէպի քաղաք:

Մարիամ Մագդաղինացու հեռանալուց յետոյ գալիս են գերեզմանը Պետրոս ու Յովհաննէս առաքեալները, և, լսելով որ գերեզմանը բաց է, զարհուրում են: Նրանք մտածում են թէ՛ թըշնամիների չարութիւնը էն տեղն է հասել որ Տիրոջ գերեզմանն ու սուրբ մարմինն էլ չեն խնայել, գերեզմանումն էլ հանգիստ չեն թողել: Խեղճերը դեռ էնքանը պարզ չէին հասկացել որ Քրիստոս պէտք է յարութիւն առնէր, թէպէտ էդ միտ-

բայց բանի որ զինուորները պահպանում էին գերեզմանը, նա յարութիւն առաւ գելեզմանից: Եւ էնքան սաստկացաւ ու բորբոքուեց հրէաների չարութիւնը, որ փող տուին իմ զօրականներին ու ասեցին՝ Լոյս չը գցէք, չասէք էն, ի՛նչ որ տեսաք. այլ ասեցէք թէ նրա աշակերտները գիշերը գողացան նրան, բանի որ մենք քնած էինք: Բայց զինուորները, փողն ստանալուց յետոյ, չլռեցին, այլ պատմեցին ինձ բոլոր պատահածը. վկայեցին ինձ, որ ճշմարիտ յարութիւն առաւ. որովհետեւ իրանց աչքովն էին տեսել էն հրեշտակին, որ գլորել էր քարը, և իրանք, ինչպէս մեռած, ընկել էին էստեղ, և յետոյ ուշքի գալով՝ տեսել էին գերեզմանը, որի մէջ չկար նրա մարմինը: Եւ էսքանը էն պատճառով գրեցի քեզ՝ իմ Տիրոջը, որ չ'ընի թէ մէկ ուրիշը ստեր փչի բեզ մօտ, և հաւատալի համարով քեզ հրէաների ստութիւնը»:

քը քահանաների ու փարիսեցիների աչքից քունները փախցրել էր: Նրբ ներս են մտնում, աչքներին ընկնում է կտաւն ու գլխափաթեթը (վարչամակը), որ ծալած՝ մի կողմն էր դրուած: Նրանց տեսածներից ոչինչ էնպէսի բան չէր երևում, որ գերեզմանը թշնամիներ մտած ըլնեն: Էստեղ մէկ ուրիշ բան պէտք է ըլնէր: Նրանք զարմանում են. նրանց մտքից մի նոր բան է անց կենում. նրանք զգում են, նրանց սիրտը վկայում է, որ Տէրը յարութիւն է առել:

* *

Պետրոսն ու Յովհաննէսը գնացին: Պալիս է էլի Մարիամ Մագդաղինացին: Նա հոգով, սրտով էնպէս է կպած Յիսուսին, որ ոչ կարողանում է մտնել գերեզմանը, ոչ հեռանալ նրանից: Պարզն ու սէրը նրան մեխում են տեղնիտեղը: Եդ տեղը նրա համար ամենա իրելի տեղն է: Եդտեղ էր թաղուած Յիսուս. Նրա հետ էլ թաղուած էր իր սիրտը: Էստեղ են դեռ էլի Նրա պառկած ժամանակուայ նշանները, — կտաւն ու վարչամակը, ամէն բան իր տեղը: Էս սուրբ տեղին աչքը գցելիս՝ նա միշտ Նրան է լիշում, և Նրան լիշում է՝ բերանը բաց քարոզելիս, ձեռքը մեկնած բժշկելիս: Ողջ աշխարհումը չկար մէկ էնպէսի տեղ, մէկ էնպէսի անկիւն, որ էնքան սիրելի ըլնէր նրա հոգուն, ինչքան էս սուրբ գերեզմանը:

Նա կանգնած է գերեզմանի մօտ ու լաց է ըլնում: Նա ունէր մի Փրկիչ, որ իր բոլոր ուրախութիւնն ու երանութիւնն էր: Նրա մէկ նայելը

իր համար արեւի փայլն էր. խօսքը՝ իր սրտի բալասանը. խրատը՝ իր հոգու կերակուրը: Էս տխուր ըուպէին, երբ նրա Տէրը մեռելների աշխարհումն է, — կեանքը իր համար դարձել է մի բեռը և աշխարհը՝ իր գերեզմանը:

— Այ կին, ձայն է տալիս նրան յարութիւն առած Յիսուսը. ինչքէ ես լալիս, ումն ես փրնտուում:

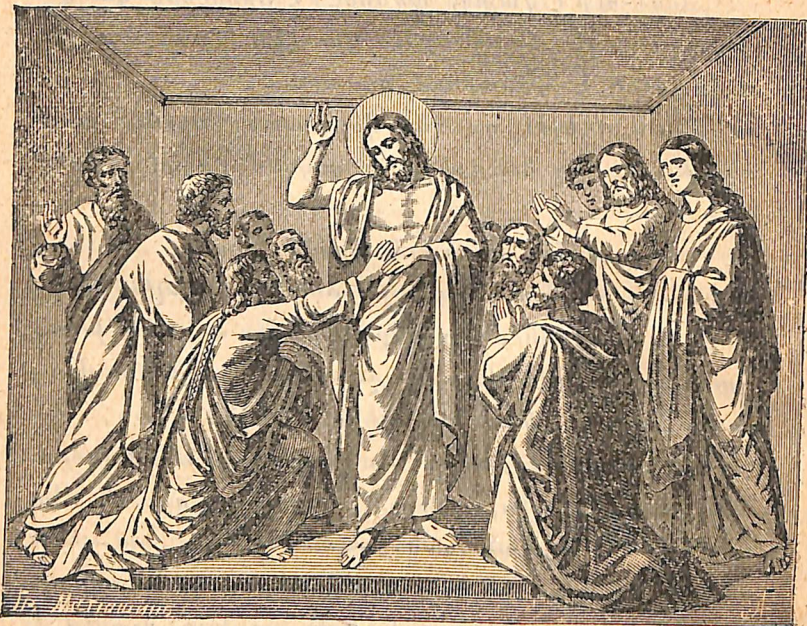
Նա շուր է գալիս, տեսնում է Յիսուսին կանգնած, բայց չէ ճանաչում: Նա էդ անծանօթին բաղմանչին է համարում ու ասում.

— Տէր, եթէ դու ես վեր առել Նրան, ասա՛ տեսնեմ՝ ո՞րտեղ ես դրել, որ առնեմ Իր տեղը տանեմ:

«Մարիամ», ասում է նրան Յիսուս: Նա ուրիշ ոչինչ չէ ասում. միայն անունն է տալիս: Բայց ինչպէս է հանում Իր բերանից Նա էդ մէկ խօսքը: Նրա էդ մէկ խօսքը շարժեց, տակն ու վրայ արեց թշուառ կնոջ սիրտն ու հոգին:

Եդ ծանօթ ձայնը Մարիամի սիրտն է մտնում: Նա շուր է գալիս, աչքը Խօսողի վրայ գցում: «Սա մեռելն է, կենդանացած, — մտածում է նա — Աստուած իմ, ոս նա է. Ինչ եմ տեսնում: Եւ ուրախ արսուռով նա ընկնում է Նրա ոտքերը, ուզում է փաթաթուել ծնկներին և զորմանքով ու հաւատով ձայն է տալիս՝ «Վարդապետ»: Նա գտաւ իր փնտռածը, դեռ նրանից էլ աւելին: Նա փնտռում էր խաչուածին, մեռածին. բայց գտաւ կենդանի, յարութիւն, առած: Անասելի ուրախութիւնով նա

ընկնում է Նրա ոտքերը: Նա տեսնելով Յիսուսին փառաւորուած, լուսեղէն մարմնով, — միաքն է բերում Նրա խոստացածը՝ որ Իր յարութիւնից ու Համբարձուելուց յետոյ կրկին անգամ գալու է: Նա Նրան Համբարձուած ու էլի յետ էկած Համարելով՝ ընկնում է ոտքերը: Եւ պատճառով Յիսուս ասում է նրան. «Մի մօտենար ինձ. որովհետեւ դեռ չեմ գնացել Հօրս մօտ»:

Սրանով Յիսուս ուզում է հասկացնել նրան և նրանով էլ մեզ՝ որ էն փառաւորուած կեանքը, որ Նա դուրս է բերել գերեզմանից, — չէ շօշափում, չէ բռնում մահկանացու մարդու ձեռքով. որ էն կապը, որ կար Իր ու Մարիամի — իբրեւ ուսուցչի

ու աշակերտի մէջ, արդէն կտրուած է, որ Նա էլ էնպէս չի կարող մնալ Մարիամի մօտ, որ նա կարողանայ իր աչքով տեսնել: Միայն, երբ Նա երկինք Համբարձուի, կը սկսուի մի նոր կապ*), որ էլ ոչ մի բանով չի կտրուի: Եւ Մարիամը, նրա հետ էլ ես, դու և ամբողջ աշխարհը կը մօտենանք Յիսուսին հաւատով, աղօթող շրթունքներով ու պաղատող ձեռքերով:

*) Կապ՝ իբրեւ Ստեղծողի ու ստեղծուածի մէջ:

ԽՈՐՀՈՒՐԳ Ս. ԽԱՉԻՆ

Երգիւի

Յանանուն հեղինակէ.

Ձորեքկերպեան թեք սուրբ Խաչին,
Գործ սքանչելեաց ցուցին նոքին.
Նախ թէ չորս կողմ երկրի Փրկչին,
Ապա յատուկ գործըս մին մին:
Գլուխ Խաչին զերկինս եբաց,
Եւ պատուանդանն զգոխս աւերեաց.
Զախ թեն ըզգեսըն հալածեաց,
Եւ աջ թևովն ըզմեզ փրկեաց:
Քառակերպեան Խաչըն կանգնած,
Ձորս թըշնամույ զմեզ ազատեաց.
Ի մահուանէ և ի մեղաց,
Ի դժոխոց, չարչարանաց:
Քառաթևեան Խաչըն կանգնած,
Ի չորս չարեաց ըզմեզ փրկեաց.
Ի խաւարէ, յանքուն որդանց,
Յանշէջ հըրոյն, սառնամանեաց:
Քառաթևեան էր ձև Խաչին,
Զի չորս կողմունք երկրի Փրկչին,
Ձորեքնիւթեայ բնութիւն մարդին,
Եւ որք յօրէնըս չորս անձին:

Այլ և չորս ազգ էր փայտ Խաչին՝
Նոճ, կիպարին, արմաւենին,
Եւ լուսաբերըն ձիթենին,
Յոր զԼոյսն Աստուած բւեռեցին:
Այլ և չորս ազգ էր ի Խաչին,
Փայտ և բւեռքըն որ ընդ Փրկչին,
Փըշոց պըսակն ընդ գեղարդին,
Որով խոցեաց ըզթըշնամին:
Այլ և էր չորս գուշակ Խաչին՝
Տապան և ցուպըն Մովսէսին,
Եւ ձողով օձն յանապատին,
Խորովեալ գառն ի սեղանին:
Ձորեքկերպեան էր թև Խաչին,
Եւ չորս զինուորքըն խաչեցին.
Յորս էր խոցուած յոտն և ձեռին
Նըստեալն յաթոռ չորեքկերպին:
Փառք տէրութեանըն Քրիստոսի,
Եւ օրհնութիւն անլըռելի,
Ընդ Հօր՝ Հոգւոյն իւր էակցի
Այժմ և յանկէտ յաւիտենի:

ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԳԱՀ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅԻ

ԳՐԱԾՆԵՐԸ.

Ա. Գ ա ս ա գ ը ք ե ը ը.

1. ԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ, ա. մասն—Արձակ, Երրորդ տիպ, 608 երես: Գինն է 1 ռ. 25 կոպեկ: Գուժարով առնողին՝ հատը 1 ռուբլի:
2. ԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ, բ. մասն—Բանաստեղծու- թիւններ, 476 երես: Գինը նոյնն է:
3. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Գ. տարի, չորրորդ տիպ, 312 երես: Գինը՝ 60 կոպեկ: Գուժարով՝ 48 կոպեկ:
4. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Գ. տարի, չորրորդ տիպ, 142 երես: Գինը՝ 40 կոպեկ: Գուժարով՝ 32 կոպեկ:
5. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Բ. տարի, երկրորդ տիպ, 144 երես: Գինը՝ 35 կոպեկ: Գուժարով՝ 28 կոպեկ:
6. ՀԱՄԼԵՌՕՏ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Ա. մասն—Նախա- դասութիւններ և Մասունք բանի, 54 երես: Գինը՝ 20 կոպեկ: Գուժարով՝ 15 կոպեկ:

Բ. Միւս բաները.

7. ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈ- ՂՈՎԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ: 170 երես: Գինը՝ 50 կոպ.
8. ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ: 36 երես: Գինը՝ 8 կոպեկ.
9. ՉԱՐԶԱՐԱՆՔԻ ՇԱԲԱԹԸ: 80 երես: Գինը՝ 15 կոպ.
10. ԱՆԵԿԻՕՏՆԵՐ, հատոր Ա. 223 երես: Գինը՝ 50 կոպեկ:
11. ԱՆԵԿԻՕՏՆԵՐ, հատոր Բ. 153 երես: Գինը՝ 50 կոպեկ:
12. ԱՆԵԿԻՕՏՆԵՐ. հատոր Գ. 250 երես: Գինը՝ 50 կոպեկ:
13. ՆԱԽԱՊԱՀԱՐՄՈՒՆՔ. հատոր Ա. 84 երես: Գի- նը՝ 50 կոպեկ:
14. ԵՐԿՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌ. 24 երես: Գինը՝ 20 կոպեկ:
15. ՊՕԼՈՒԻՄՊԵՐԻԱԼ. 42 երես: Գինը՝ 20 կոպեկ:
16. ՕՐԱՅՈՑՑ 1894 թ. (Ընդարձակ Յաւելուածով) Է. տարի: 192 երես: Գինը՝ 20 կոպեկ:

Հեղինակի հասցէն. Тифлис. Священнику
Эммануэлю Назаряну.

Էն պատուելի տիկինների ու պարոնների առուն-
ները, որոնք իրանց նուէրներով թեթեւացրին էս գը-
րուածքիս տպագրութեան ծախսերը:

Դր. Դր.	Ա Ն Ո Ւ Ն Ն Ե Ր Ը	Ռուբ.
1	Սարգիս Ղաւաղեանց	5
2	Մնացական Տէր Դաւթեանց	10
3	Տիկին Թեկղի Տ. Դաւթեանց	5
4	Բարսեղ Եղիազարեանց	10
5	Տիկին Վատարինէ Եղիազարեանց	5
6	Եղբարբ Ա. և Կ. Եղիազարեանց.	10
7	Եագոր Եղիազարեանց.	5
8	Աղեքսանդր Այվաղեանց	5
9	Եագոր Մ. Յակոբեանց	10
10	Իսահակ Խաչատուրեանց	10
11	Զաքար Մուսայէլեանց	10
12	Տիկին Մարիամ Մուսայէլեանց	5

Իմ ուղած պատկերները չյաջողուեց տպել: Էս
պատճառով ի՛նչ որ կարողացայ ձեռք բերել է՛ս ան-
գամ նրանցով պէտք է բաւականանայ:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պատրաստ ևն

1. ԲԵԹԼԵՀԷՄԻՑ ՄԻՆՁԵՒ ԶԻԹԵՆԵԱՅ ԼԻՈՇ

կամ

ՄԵՐ ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՅ ԲՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԿՐԱՒՈՐ ԿԵԱՆՔԸ.

2. ՏԱՐԵՐՔ ԲՐԻՍՏՈՐԷԱԿԱՆ ՎԱՐԳԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ.

3. ՅՈՅՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԴԻՈԳԻՆԷՍ.

ԳԻՆՆ Է 15 ԿՈՊԵԿ

986

002734

986

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0027734

